

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ATILLA JÓZSEF

Temiz Yürekle

SİİR

Hazırlayan
KEMAL ÖZER

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Birinci Basım: Haziran 1986 (Broy Yayınları)

Attila József

TEMİZ YÜREKLE

Şiir

Hazırlayan
Kemal Özer

Doğa Basın Yayın
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabası Bulvarı
Kamer Hatun Mah.
Alhatun Sk. No: 27
Beyoğlu / İstanbul
Tel: 0212 361 09 07 (pbx)
Faks: 0212 361 09 04
web: www.evrenselbasim.com
e.posta: bilgi@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın – 274

TEMİZ YÜREKLE

Attila József

Hazırlayan
Kemal Özer

Kapak Tasarım
Savaş Çekiç

İkinci Basım: Nisan 2005

ISBN 975-6525-97-5

Baskı
Ayhan Matbaası

(Yüzürl Mah. Massit 5. Cad. No:47 Bağcılar 0212 629 01 65)

TEMİZ YÜREKLE

Şiir

Bugün çağdaş Batı Avrupa burjuva şiirinde gitgide yalnızlık, korku ve yabancılaşma duyguları egemen olmaktadır. Bizim şiirimizse, Attila József örneğine dayanarak, *yalnızlık ve keder duygularının varolabilirliğini yadsımamakla birlikte*, bu duyguları alt etme, onlara üstün gelme yönelişindedir. Bu şiir, acıyı itiraf eder; fakat aynı zamanda üstüne çıkar onun. İnsanlığın muazzam olanaklarına ve parlak geleceğine inançla dolu, derinliğine insancıl Attila József şiiri günümüz Macar şiirinin haklı olarak . öykündüğü bir örnektir.

Miklós Szabolcsi

ATTILA JÓZSEF ÜSTÜNE BİRKAÇ SÖZ

Kemal Özer

Attila József'le, bu çağdaş şiirle, Türkçede ilk ne zaman karşılaştım, şimdi anımsamıyorum. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında onun şiirinden habersiz kalacak bir şiirsever ya da ozan düşünemediğime göre, kimliğiyle ve şiirlerinden kimi örneklerle ben de yüz yüze gelmişimdir. Ama bir "tanışma" söz konusu olduğunda, benim için çok açık ve kesin bir "tarih" var: 1975. Bu yılın mart ayında, *Militan* dergisi, "Çağdaş Macar Şiirinde Attila József" başlığı altında tam 43 sayfasını ona ayırmış, hakkında yazılanlardan ve önemli şiirlerinden bir demeti okur karşısına çıkarmıştı.

BURUK BİR HEYECAN

Büyük bir toplumcu gerçekçi ozanla tanışıp da heyecanlanmak ve ondan etkilenmemek düşünülemez. Çünkü böylesi ozanlar, sıradan kimselere hem benzeyen hem benzemeyen inişli çıkışlı yaşamlarından da, ayrıntıları bize o an uzak düşmüş bir zaman dili-

minden de söz açsalar, ayak bastığımız toprakta kökleri olduğunu ne yapar eder duyururlar.

Attila József'in dergideki şiirlerini topluca okuduğumda, büyük bir toplumcu gerçekçi ozanın vereceği o heyecanı duyurmuştu bana. Yaşamından süzülüp gelen ayrıntılar, o güne dek benzerine rastlamadığım imgeler, bir şiir dünyasının insanı kavrayıveren atmosferi içinde "çarpıcı" değil, daha çok "yaralayıcı" bir etki yapıyordu. Denebilirse, buruk bir heyecandı duyurduğu.. İçten içe bir kaynaşma, bir duygudaşlık sarmalı..

Yaralı bir insanın soluğu çarpmıştı sanki yüzüme. Bırakılmışlığın, yoksulluğun, alnındaki ışıltıyı yükseltmek için çarpınmanın sessiz çığlıklarıyla bir yalım kesilmişti bu soluk. Kuşatıldığı koşullar ise durmadan engelliyor, tökezletiyor, aşağı çekiyordu onu. Bu çarpınma, bu başkalarıyla buluşup kendi gördüğü ışığı başkalarına da ulaştırma çabası bir ürperti gibi dolaşıyordu dizelerinde. Hele toplum yapısından gelen engellere politik ve sanatsal anlayışsızlıkların eklenmesi, hele geçim zorluklarının yaraladığı dayanma gücünü ruhsal çöküntünün iyice kemirmesi trajik bir boyut katıyordu bu çabaya. Sanki karşımda, insan kesilmiş çağdaş bir keder vardı. Her şeye karşın boynu bükük olmayan. Heyecan veriyordu bu. Ama buruk bir heyecan.

Bende yarattığı duyarlık, bütün o çözümleme isteklerini, araştırma merakını durdurmuş olmalı ki, Attila József'i Attila József yapan şeyler üzerinde kafa yormaya yöneldiğimi anımsamıyorum. Sonuçla yüz yüze kalmak, şiiriyle kurulan bu iletişim demek ki yetmişti. *Militan* dergisinin birkaç ay sonraki bir sayısında, Metin Demirtaş'ın şiiriyle karşılaştığımda, çağdaş bir özdeşlik duygusu da eklenerek aynı duyarlığın paylaşıldığını görecektim.

ATTILA JÓZSEF'LE TANIŞMA

İstanbul'da
"Militan"ın basıldığı matbaada
Tanıştım bir şairle
Çağımın, fırtınalı, seçkin bir şairiyle.
Attila József,
Canından damıttığı mısralarıyla
Yatıyordu orda.
Kurşun harflerle dizilmiş bir kalıpta.

İnanılmaz, ağılıyası bir sevgi duydum
Okuyunca şiirlerini ve intiharını
Ölümü nasıl dokundu içime
Anımsarım,
Bir kere de böylesine
Gizli ve sımsıcak
Ağlamıştım
Vaptzarof'un ölümüne.

Çin'de halkı kurşunlayan
Bir generale duyduğu nefret
Yurduna, sınıfına, annesine duyduğu sevgi
Yoksulluk, faşizm ve şizofreni
Aşklar, acılar ve yürek üzgünlükleri
Yani çağdaş olan ne varsa
Süren şimdi bizim de hayatımızda
Öylesine ince
Ağrıyan bir yan buldum şiirlerinde.

Sevdim Attila József'i
Ve yaşadım kalbimde bir an
Kalbinin gel-gitlerini.

SÜREKLİ GÜNDEMDE

Bu tanışmanın ardından, Attila József şiiri, heyecanı ve yeni örnekler okuma gereksinimiyle benim için sürekli gündemde kaldı. Ama *Militan*'dakileri sık sık yeniden okumama karşın, 80'li yılların başına kadar yeni bir Attila József'le karşılaşmadım.

Ne var ki rastlantı, beni yalnız bir okur olmaktan çıkaracaktı. 80'li yılların başında Türkçeden Macarcaya çeviriler yapan Sn. Edit Tasnádi ile tanıştım. Mektuplaşmaya başladık. Yazıştığım yabancılar içinde Türkçeyi çok iyi kullanması dikkatimi çekti. O yıllara gelene dek, daha önce hiç aklımdan geçirmediğim birkaç ortak çeviri çalışmam olmuştu. Bunlardan yola çıkarak çağdaş Macar ozanlarından, özellikle de Attila József'ten ortak çeviriler yapmamızı önerdim kendisine. Kendi açısından kimi zorlukları öne sürüp haklı birtakım kaygılar dile getirdi. Bunların başında, yazışma yoluyla bu işin zor olacağı geliyordu. Bu zorluğu biraz şansın yardımıyla, biraz da kendi çabamızla aşarak çalışmalara başladık. 1982'den bu yana hemen her yıl, bir ya da iki kez İstanbul'da ya da Budapeşte'de bir araya gelip sürdürdük. İşte elinizdeki kitap bu çalışmaların ilk ürünü oluyor.

Evet, Attila József şiirinin yalnızca bir okuru değildim artık. Bana duyurduğu heyecanla ve aldığım izlenimlerle yetinmiyordum. Onu kimliği ve sanatıyla da tanımak istiyordum. Giriştiğimiz çeviri çalışmaları bir ölçüde bana bu olanağı verdi, diyebilirim. Dizgesel bir izlenceye gerek duymadan, zaman zaman onun gömütünü, müzedeki bölümünü, Tuna kıyısındaki anıtını, adını alan sokağı gördüm, gezdim. Kendisiyle yakından ilgili kimi ozan, müzeci ve eleştirmenlerle onun hakkında konuştum. Ülkesindeki yazınsal yazgısının inişli çıkışlı eğrisini izledim.

Bununla birlikte, hemen belirteyim, kendimi bir araştırmacı olarak görmediğim gibi, girişimlerime bitmiş gözüyle de bakmıyorum. Çünkü Attila József'in Türk okuru karşısına oldukça geç ve (bu kitaba karşın) az ürünle çıkarıldığını, hele onu tanımada yetersiz kalındığını düşünüyorum. En azından bir Lorca, Mayakovski,

Neruda, Aragon, Brecht kadar tanınması ve okunması gereken büyük bir toplumcu gerçekçi ozan olduğunu da..

BÜYÜKLÜĞÜN KAYNAK VE TEMELLERİ

Bu yargıyı benimserken yalnızca bir önkabulle yetiniyor değilim. Girişimlerim, bütün büyük ozanlarda belirgin özelliklerin onda da somutlaştığını ortaya çıkardığı için böyle düşünüyorum. Birkaç satırbaşıyla temellendirmeye çalışayım:

Attila József'in de yaşamı büyük devinimli, çalkantılı günlere denk gelmişti. Bir şeylerin bittiği, buna karşılık daha tam bilinmeyen, ama heyecanla beklenen başka şeylerin başlayacağı günler...

Attila József'in de yaşamı en uç noktalara itilmiş, keskin çizgili bir yaşamdı. Nerdeyse hiçbir ortalama öge yoktu. Bırakılmışlık, öksüzlük, yoksunluklar, anlaşılmama, hastalık, hepsi de en aşırı boyutlarıyla...

Sezgi ve bileşim, bu iki sözcük, bir bakıma Attila József'in de sanatını özetliyordu. Başlayacak olanı seziyordu ve elde bulunanla yeni bir bileşim yapabiliyordu. Seziyordu, çünkü bu sezgiyi yaratan koşullarla sürekli bir boğuşma içindeydi. Bileşim yapıyordu, çünkü yaşamadan damıttığı bilgiyi sürekli bir dile dönüştürüyordu.

Dürüstlük, Attila József'in gündeminde de ilk sıradaydı. Toplumsal çelişkileri olduğu gibi bireysel çelişkileri de sergilemekten kaçınmıyordu. Yaşamında olan hiçbir şey şiirinde gözlerden uzak tutulmuyordu. Onu bağımsız, başkasına benzemez yapan, kendine özgü bir bakışla donatan buydu. Olanlar, Attila József'in bakışından sonra, yepyeni bir görünüş kazanıyorsa, bu onun kendine özgü bakabilmesinden kaynaklanıyordu.

En karmaşık süreçler Attila József söz konusu olduğunda da alabildiğine saydamlaşıyordu. Örneğin "sosyalizmi şiir olarak yaşamama"nın ve yazdıklarını "sosyolojik bir doğrulukla ama ozanca" yazmanın ne olduğunu açık seçik görüyordunuz.

Bu satırbaşlarını daha uzatmak olanaklı. Ama ben biraz da "Bugünkü Attila József" üzerinde durmak, bu konudaki gözlem ve izlenimlerimi sıralamak isterim.

"BUGÜNKÜ ATTILA JÓZSEF"

Büyük ozanlar yalnızca bir "tarih" değildir. Büyüklüğün temel ve kaynakları, onları sürekli "bugün"e taşır. Çünkü suyun, üstünden geçtiği çakılları temizleyip parlatması gibi, zaman da onları her geçen gün biraz daha açık seçik, biraz daha saydam yapar.

Daha önce de dedim, ben bir araştırmacı, inceleme yazarı değilim. Benim için gözlemler önemli ve bunlardan çıkardığım sonuçlar.. "Bugünkü Attila József"i birkaç gözlemle, yani birkaç çizgiyle belirlemek bana şimdilik yetiyor.

Macaristan'ın önemli dergilerinden *Elet és Irodalom*'un (Yaşam ve Edebiyat) eleştirmeni Jenő Alföldy'yle yaptığım konuşmada, şöyle demişti: "1937'den bu yana bütün Macar şiiri Attila József'in kepeneginden çıktı".

Aynı yazar, Attila József'in şiirini, ölümünden sonra dönem dönem değişik değerlendirdiklerini de söylemişti. Bir dönemde, yalnız kişisel özelliklerini yansıtan aşk ve duygu yüklü şiirlerini benimseyip sesini yükselttiği kavga şiirlerini görmezden geldiklerini, bir dönemde de bunun tam tersini yaptıklarını, bir bütün olarak ele alınışının o kadar eski olmadığını...

Partiden dışlanmasıyla sonuçlanan anlaşmazlığı aktarırken de şunu eklemişti: "Ozanlar ve politikacılar birbirlerini çok az anlıyorlar".

Bu saptamalardan sonra işte bir gözlem: 1982'de Budapeşte'ye ilk gidişimde, uçsuz bucaksız Kerepesi gömütlüğüne yolum düşmüş, Attila József'in gömütünü de görmek istemiştım. Uzunca arayış sırasında, gömütlükte rastladığımız ve başvurduğumuz her Macar hiç ikircime düşmeden ünlü ozanı tanımış, güvenli ve keskin bir biçimde bize gömütün yerini tanımlamıştı. Ama dediği yere gittiğimizde gömütü bulamamıştık. Bu işlem o kadar çok yinelenmiş ve arayış o kadar uzun sürmüştü ki üzerinde yorum yapmaktan, bunu da bir şiirle anlatmaktan kendimi alamamıştım.

İşte yorum:

Uçsuz bucaksız bir gömütlükteyim
gömütünü arıyorum Attila József'in,
yakıcı bir soluk geziniyor alnımda
-yıllar var ki unutmuş değilim-
ilk okuduğumda şiirlerini
yüz yüze gelmiştim çağdaş bir yazgıyla,
yaralı bir kıvılcım gibiydi
dağlıyordu okuyanın etini.

Uçsuz bucaksız bir gömütlükteyim
gömütünü arıyorum Attila József'in,
kime sorsam başka bir yeri gösteriyor
-karanfili eksik edilmemiş başucundan-
başka bir Attila József'i var
demek ki önüme çıkan herkesin,
aynı adla anılıyor demek ki her yürekte
bıraktığı titreşim çağdaş bir kederin.

Bir başka gözlem: Ünlü "Tuna Kıyısında" şiirindeki gibi Attila József "bugün" de oturuyor rıhtıma çok yakın bir parkta. Yüzü Tuna'ya dönük. Ve önünden geçen dalgalarda, büyük düşlerinden birini, ülke-
sindeki çeşitli kökenlerden insanların kaynaşmasını görüyor.

Ve düşünüyorum: Ozanın bir zamanki düşleri "bugün" gerçekleşirse ne olur? Düş olmaktan çıkar mı? Hayır, başka ülkelerde başka insanlar için düş olarak sürer. Ya oralarda da, ya bütün insanlar için gerçekleşirse? Yine sürer ozanın düşleri. Yeni ve ozanın kuramadığı düşleri kuracak insan beyni, çünkü daha önce kurulmuş düşlerle oluşacak. Çünkü "bugün", hiçbir zaman düşlerin tümü olmayacak.

Ve "Bugünkü Attila József" derken, bir de bizi, bizim gibi ülkelerin "bugün"ünü göz önüne almamız gerekmez mi? Nedir bizim için "bugün" Attila József? En çok nedir? "Varlık ve toplum sorunları"nı birlikte yaşamak mı? "Sanatında içeriği ruhsal hale getir-

mesi" mi? İmgelerinde "elle tutulabilir gerçeğin tat, ruh ve biçim güzelliği"ni yansıtmaması, "eşya ve kavramlara ruh, kişilik verme"si, yani "insanlaştırma yeteneği" mi? "Aşırı sözcük seçme titizliği"nden, "kalıplaşmış biçimler getiren tumturaklı konuşma"dan uzak kalması mı? Uyarırken "yüksek sesle değil, usulca konuşur gibi" olması mı? "Israrlı bir inançla üstlendiği ödev" mi?

Bunlar ve bunlara benzer daha pek çok şey "Bugünkü Attila József" olabilir bizim için. Ama ben diyorum ki, en ağır koşullarda, kendisinden ve toplumdan gelen en büyük engellemeler ortasında bile "eylem" ile "ozan"ı birbirinden ayırmaması; bu sanatsal "şizofreni"ye düşmemek için sonuna dek direnmesi; "gitgide yalnızlık, korku ve yabancılaşma duyguları"nın egemen olduğu bir tür Batı şiirini örnek alan, onu dayatmaya çalışan "bir sanat ortamı"na karşı, "yalnızlık ve keder duygularının varolabilirliğini yadsınamakla birlikte, bu duyguları alt etme, onlara üstün gelme" yönelişinin büyük bir örneği olmasıdır asıl "Bugünkü Attila József".

BİRAZ DA BU KİTAP VE ÇEVİRİLER ÜSTÜNE

Elinizdeki kitapta Attila József'in 27 şiiri bulunuyor. Bunların çoğu, onun hemen her derlemeye giren, her çeviride öncelik tanıyan şiirleri. Önemli olduğu halde kitaba girmeyen belki bir bu kadar şiir daha bulunabilir. Zaten gecikmiş olarak Türk okuru karşısına çıkan bu önemli ozanı, daha fazla geciktirmemek için, eldekilerle yetinip sunmayı azımsamadık. Ayrıca bu çeviri çalışmasını burda noktalamayı düşünmüyoruz. Acele etmeden, ama içimize sinecek sonuçlar aldıkça, öbür önemli şiirlerini de çevireceğiz.

Çalışma süreci, üç aşamalı oldu. Edit Tasnádi'nin Macarca asıllarından yaptığı ve benim ânında not ettiğim dilsel çeviriye sonradan şiirsel çalışmayla biçim vermek ilk iki aşamayı oluşturdu. Şiirsel çalışmanın yeniden denetlenmesi ve kesin sonuca ulaşılması da son aşama oldu.

Bu arada bir kanım, daha da güç kazandı. Çeviride aranan, "güzel" ile "doğru"yu bir araya getirmekse, yazılan dille aktarılan dil arasında, ana dilleri uygun kişilerin işbirliğiyle gerçekleştirilmiş

ortak çalışma en şanslısı. Nitekim daha önce *Militan* dergisinde yayınlanmış ve ikinci dilden yapılmış çevirilerden kimi örneklerin şiirsel yönden başarılı olmalarına karşın anlam yönünden asıllarıyla ters bile düştüklerini ya da çok uzak yorumlar içerdiklerini gördük.

Macarca, bilindiği üzere, Asya kökenli bir dil. Avrupa dillerinden ayrı olarak sözcükler eklerle genişleyebiliyor. Türkçeye bu bakımdan yakın. Buna karşılık, özellikle fiillerde bir harf eklenmesiyle çok kapsamlı anlamlara ulaşıyor ve uyak yapma olanakları alabildiğine zengin. Her iki özellik de çeviride zorluklar çıkardı. Dizeler, aslında tek sözcükle çok anlam içerirken, çeviri aynı anlamı genişleterek, yani yorum katarak vermek zorunda kaldı. Böylelikle yalınlığı, doğrudanlığı, dolayısıyla vurgulamayı azaltan şişkinlik sakıncası ortaya çıktı. Bol uyaklı biçim özelliğini korumaya kalktığınızda ise şiirin Türkçede kolayca "manzume"ye dönüşmesi tehlikesi belirdi. Çalışma boyunca, iki bakımdan da hem aslına uygun kalmaya, hem Türkçesini belli bir düzeyin altına düşmeden kotarmaya çalıştık.

Kitabın düzenlenişine gelince, ozanın ülkemizde yeterince tanınmadığını göz önünde tutarak, elden geldiğince kimliğini ve sanatını tanıtıcı yazılara yer vermeye özen gösterdik. Yaşamsal dizinden başka, ozanın kendi kaleminden çıkmış yaşamöyküsünü çevirip ekledik. Günümüzün önemli Macar ozanlarından Andras Fodor'un bu kitap için özel olarak hazırladığı "Attila József'in Ozan Nitelikleri" yazısına övünçle yer verirken, daha önce *Militan* dergisinde yayınlanmış Miklós Szabolcsi'nin incelemesini ve ünlü Fransız ozanı Eugene Guillevic'in yazısını Attila József'i daha iyi tanıtmaya yol açar düşüncesiyle derlememize kattık. Yazısından dolayı Sn. Andras Fodor'a, fotoğraf ve bilgi sağlama konusunda katkıları bulunan Macar PEN Kulübü yöneticilerine teşekkür ederiz.

Attila József'in bu derlemeyle Türkçede okur karşısına çıkmasında kuşkusuz en büyük onur, çalışma arkadaşım Sn. Edit Tasnádi'nindir. Onun özverili çabasına kitabın hazırlayıcısı olarak da, Türk okurları adına da gönül borcumu burda belirtmek isterim.

Mayıs 1986

YILLARA GÖRE ATTILA JÓZSEF'İN YAŞAMI

- 1905 11 Nisan: Attila József'in Budapeşte'de doğumu. Babası Aron József bir sabun fabrikasında işçi. Annesi Borbala Pöcze çamaşırcı. İki ablası Jolan ve Eta.
- 1906 Büyük devrimci ozan Endre Ady'nin (1877-1919) şiirlerinin *Uj Versek* (Yeni Şiirler) adı altında ilk kez basılışı.
- 1907 Tarım ve sanayi alanlarında işsizlik olağanüstü ölçülere varıyor. Göçler doruk noktasına ulaşıyor. Attila József'in babası, Amerika'ya göç etmek amacıyla ailesini bırakıyor. Yalnız kalan anne üç çocuğuna bakabilmek için ara sıra bulduğu işlerde çalışıyor.
- 1908 1 Ocak: Edebiyat dergisi *Nyugat*'ın (Batı) çıkışı. Dergi, resmi edebiyatın tutuculuğuna karşılık, çağdaş Avrupa anlayışına kapıları açıyor. O dönem Macar yazarlarının ilerici eğilimleri ile uyum sağlıyor. Temel ilke olarak tüm bir sanatsal özgürlük tanınıyor. Dergide çağdaş Macar edebiyatının en ileri gelen temsilcileri yazıyorlar. Endre Ady, Zsigmond Moricz, Mihaly Babits, Dezsö Kosztolanyi, Gyula Juhasz, Margit Kafka..
- 1910 Çocuk Esirgeme Derneği aracılığıyla Attila József köyde bir aile yanına yerleştirilir. Orada ilkokula başlar.

- 1914 28 Temmuz: Avusturya-Macaristan Monarşisi Sırbistan'a savaş açar. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi.
- 1916 Attila József'in bilinen ilk şiirlerinin doğması.
- 1917 Attila József yeniden Budapeşte yakınlarında, Monor'da bir aile yanına yerleştirilir.
- 1918 Budapeşte'ye döner. Yaşamını kazanmayı ve ailesine bakmayı yükümlenir.
- 1919 27 Ocak: Endre Ady'nin ölümü. 21 Mart: Konsey Cumhuriyeti'nin ilânı. Aralık: Attila József'in annesinin ölümü. Eniştesi avukat Ödön Makai'nin vesayetine verilmesi. Macaristan'da beyaz terörün başlaması. İsyanı karşı-devrimci subayların kan dökücü eylemleri.
- 1920 Mart: Miklos Horthy'nin naiblik makamına seçilişi. Attila József Tuna nehri üzerinde gemilerde miçoluk yapmakta. Eylül: Macaristan ortalarında küçük bir kent olan Mako'da liseye yazılır. Endre Ady ve Gyula Juhasz'ın şiirlerine hayrandır. Kendi şiirlerini yerel gazetelerde yayınlamaya başlar. Gyula Juhasz'la tanışır, onun koruması altına girer.
- 1922 Haziran: Liseden ayrılır. Amatör bir edebiyat koruyucusu, Janos Espersit ona destek olur. Baudelaire ve Walt Whitman'ın şiirlerini okur. Yaz boyunca bir mısır tarlasında bekçilik yapar. Ardından bir öğretmenlik görevini kabul eder. Ufak bir basımevinin çabalarıyla ilk şiir derlemesi *Szépség Koldusa* (Güzellik Dilencisi) Szeged kentinde Gyula Juhasz'ın önsözüyle basılır.
- 1923 Yaz: Attila József Budapeşte'ye döner. Aralık: Lise bitirme sınavlarına dışardan girerek diploma alır. Yaşamını kitapçıda çalışarak, sonra da banka memuru olarak kazanır.
- 1924 Ocak: *Lozadó Krisztus* (Başkaldıran İsa) şiirinden dolayı dine karşı gelmekle suçlanır. Eylül: Szeged Üniversitesi'nde edebiyat fakültesine yazılır. Macarca, Fransızca ve felsefe derslerini izler.
- 1925 Ocak: Szeged'de *Nem én Kialtok* (Haykıran Ben Değilim) adıyla şiir derlemesi yayınlanır. *Tiszta Szívvel* (Temiz Yürek-

le) şiirinin fazla atılğan tavrından dolayı dilbilim profesörü Antal Horger onu üniversiteden uzaklaştırır. Ozan bu olayı *Születésnapomra* (Doğumgünüm için) şiirinde ölümsüzleştirecektir. Szeged'den ayrılır. *Eylül*: Viyana Üniversitesi'ne yazılır. 1919'da Macar Konsey Cumhuriyeti'nin düşüşünden sonra Avusturya'ya sığınmış birtakım Macar siyasal göçmenleriyle tanışır.

- 1926 Budapeşte'ye döner. *Eylül*: Paris'e gider ve Sorbonne'a yazılır. Marksist bilgilerini bu dönemde derinleştirir.
- 1927 Yazı Cagnes-sur-Mer'de geçirir. Budapeşte'ye döner. Üniversiteye girer, ama öğretmenlik sınavını veremez. Zengin bir ailenin kızı olan Marta Vago'yu tanır ve ona tutulur.
- 1928 Yoksunluklar ve kovuşturmalar Attila József'in sağlığını sarsar. Marta Vago'dan ayrılmasının daha da ciddileştirdiği ruhsal çöküntü ile bir sağlıkevinde bakım altına alınır.
- 1929 Tarım, sanayi ve maliye alanlarındaki ekonomik bunalım Macaristan'ı kaplar ve bu geri kalmış tarım ülkesinde ileri aşamalara varır. *Şubat*: Attila József'in *Nincsen apam se anyam* (Ne Babam Var Ne Anam) adlı üçüncü şiir kitabı Budapeşte'de yayınlanır. *Mart*: Macar Dış Ticaret Enstitüsü'nde bir işe girer. Miklos Bartha Grubu'na katılır. Grup başlangıçta sınırlı toplumsal reformlar için çaba göstermekteyken, bunalımın etkisiyle 1929'dan sonra radikalleşir. İvedi sorunların çözümü için ilk aşamada büyük toprakların, toprak reformu yoluyla üleştirilmesini öngörmektedir. Miklos Bartha Grubu'nu bir ölçüde bu yılların popülist hareketi öncüsü saymak yerinde olur. Bu hareketin temel amacı Macar köylüsünün yaşamını araştırmaktı. Bilimsel araştırma ya da edebiyat konusunda böylesine bir sınırlandırma yoktu, ama kesinlikle siyasal bir tavırları bulunmaktaydı. *Toll* (Kalem) edebiyat dergisi Endre Ady'nin şiir yapıtları üzerine bir tartışma açar. Buna katılan Attila József, *Az Adyvizio* (Ady'nin Görüntüsü) başlıklı yazısında bu yapıtların devrimci niteliğinin altını çizerek.

- 1930 20 Mayıs: Miklos Bartha Grubu yayınları arasında Attila József'in *Ki a faluba* (Köylere!) broşürü çıkar. Eylül: Partiye girer. İşçilere kurslar ve konferanslar verir ve sınıf bilinci duygusunu canlandıran bir devrimci ozan olur. Kendisine altı yıl bağlı bir yoldaş olacak Judit Szanto ile tanışır. 1 Eylül: Attila József'in de katıldığı yüzünü aşkın işçinin kitle gösterisi Budapeşte caddelerinde yapılır. *Tömeg* (Kalabalık) şiirinin kaynağında bu olay vardır. 31 Ekim: Attila József, sağa doğru kaymaya başlayan Miklos Bartha Grubu'ndan ayrılır. Sosyal Demokrat Parti'nin sol kesimince düzenlenen "Jore Birliği"nde Attila József konferansçılar arasındadır.
- 1931 Attila József ilk psikanaliz tedavisini görür. Mart: Şiirleri *Dönst a tökét, ne sirankozz* (Devir Gövdeyi, Ağlayıp Sızlanma) adı altında yayınlanır. 8 Mayıs: Kitap toplatılır. Eylül: Kitle hareketlerinin yaygınlaşmasından korkan hükümet sıkıyönetim ilân eder.
- 1932 Haziran: Attila József'in çıkardığı *Valosâg* (Gerçeklik) adlı derginin ilk ve tek sayısı yayınlanır. Temmuz: Komünist önderlerin tutuklanması. Bunlardan Imre Sallai ve Sandor Fürst, dünya kamuoyunun karşı çıkmasına karşın, sıkıyönetimce ölüm cezasına çarptırılır ve ceza yerine getirilir. 28 Temmuz: Attila József, cezalara karşı bir broşürün yayınlanmasına katkıda bulunur: *Halalbüntetés ellen, röpirat* (Ölüm Cezasına Karşı Broşür). Aralarında József'in de bulunduğu broşür yazarları kovuşturmaya uğrar. Ekim: Attila József'in şiir kitabı *Külvarosi éj* (Kenar Mahallede Gece) yayınlanır. Gyula Gömbös Bakanlar Kurulu Başkanı olur. Macaristan'da faşizmin ve Alman yandaşlığının güçlenmesi.
- 1933 Ocak: Almanya'da Hitler iktidarı ele geçirir. Haziran: Hitler'e ilk konuk giden devlet adamı, Macar Bakanlar Kurulu Başkanı Gömbös'dür.
- 1934 Şubat: Viyana'da işçilerin başkaldırması ve başkaldırının ezilmesi. Attila József, *Béla Bartok*'un bir yapıtından esinlenerek *Medvetanc* (Ayı Oyunu) diye adlandırdığı şiir kitabını yayınlı.

- 1935 *Şubat*: Attila József 1000 pengö'lük bir edebiyat ödülü alır. 11 *Ağustos*: Yapı işçilerinin büyük grevi. Attila József grevcileri destekler.
- 1936 *Şubat*: Attila József bir kez daha 1000 pengö'lük ödül kazanır. Sol yazarlarca *Szép Szo* (Güzel Söz) adlı yeni bir edebiyat dergisinin yayınlanması. Kurucu ve yöneticilerinden biri Attila József'tir. *Aralık*: Attila József'in şiir kitabı *Nagyon faj* (Çok Acıyor) yayınlanır. Çek ve Slovak Ozanları Antolojisi'nde Attila József'in çok sayıda çevirisi yer alır.
- 1937 *Ocak*: Attila József Béla Bartok'un bir konferansında onunla tanışma fırsatı bulur. Sürgünde bulunan Thomas Mann Macaristan'a gelir. 13 *Ocak*: Thomas Mann'ın Budapeşte'de Macar Tiyatrosu'nda konferansı. Düzenleyiciler, yazarı ağırlamakla Attila József'i görevlendirmişlerdir. Ama polis, *Thomas Mann Üdvözlése* (Thomas Mann'ı Selâmlama) şiirinin okunmasını yasaklar. 15 *Mart*: (Ulusal bayram, 1848 Macar devriminin yıldönümü) Kırsal yaşamın toplumsal araştırmacıları, sol yazarlar ve öbür ilerici aydınların demokratik hareketi Mart Birliği'nin tüzüğünün ilânı. Attila József bu hareketi *Szép Szo* dergisinde kıvançla selâmlar. Bir eğitim uzmanı olan Flora K. ile tanışır. Yaşamının son yılında yazmış olduğu görkemli aşk şiirlerini ona adamıştır. Yayıncı Cserépfalvy, hazırladığı Avrupa Ozanları Antolojisi'nin yönetimini Attila József'e bırakır. Bu, ozanın son çalışmasıdır. 25 *Kasım*: Attila József'in sağlık durumu son yıllarda hızla kötüleşmiştir. Sağlıkevlerinde birkaç kez tedavi görmüştür. Ciddi bir ruhsal çöküntüye uğramış durumdadır. 3 *Aralık*: Attila József Balatonszarszo'da kendini bir trenin altına atar.

ATTILA JÓZSEF'İN KALEMİNDEN KENDİ YAŞAM ÖYKÜSÜ *

(curriculum vitae)

1905'te Budapeşte'de doğdum. Ortodoksum. Babam –rahmetli Aron József– ben 3 yaşındayken ülkeden göç etti. Macar Çocuk Esirgeme Derneği beni Öcsöd köyüne evlatlık verdi. Yedi yaşına kadar orda yaşadım. Daha o zaman çalışmaya başladım. Yoksul köy çocuklarının çoğu gibi ben de domuz çobanlığı yaptım. Yedi yaşına basınca annem –rahmetli Borbála Pöcze– Budapeşte'ye geri getirdi beni. İlkokulun ikinci sınıfına yazdırdı. Çamaşırcılık yaparak ve temizliğe giderek geçindirdi bizi; beni ve iki ablamı. Evlerde çalışıyordu, sabahtan akşama işteydi. Büyüklerin gözetimi altında olmadığımından dersleri asıp orda burda sürttüm, haylazlık ettim. Ne var ki üçüncü sınıf okuma kitabında Kral Attila'nın ilginç öyküleri karşıma çıkınca kendimi büyük bir okuma hevesine kaptırdım. Hun kralına ilişkin masallar, salt kendi adım da Attila olduğu için ilgimi çekmiş değildi. Öcsöd'de koruyucu annemle babam “Pista” diye seslenmişlerdi bana hep. Komşulara danışa-

* Attila József, bu yazıyı sanatoryuma girmeden az önce, 1937 ilkyazında, özel kurullarda iş aradığı zaman, yaşamöyküsü olarak kaleme almıştır.

rak -kulağımla duydum- Attila diye bir adın olmadığını bildirdiler. Yüreğime ateş düşürdü bu, varlığını yadsıyorlar gibi geldi bana. Kral Attila'ya ilişkin masallar, sanırım, o andan başlayarak her çabamı kesinlikle etkiledi. Sonuçta belki de bu olay beni edebiyata yöneltti. Düşünen, başkalarının görüşlerini dinleyen, sonra kendi içinde bunları yeniden gözden geçiren biri yaptı beni bu anı; kendi düşündüğü gibi adının Attila olduğu kanıtlanıncaya kadar "Pista"¹ adına kulak veren biri yaptı.

Dokuz yaşındayken dünya savaşı patladı. Gittikçe zorlaşan koşullar altında yaşamaya başladık. Dükkân önlerinde beklemekten ben de aldım payımı. Akşamın dokuzunda bakkalın önünde kuyruğa girip sabahın yedibuçuğunda, sıra tam bana gelirken, yağın kalmadığını söyledikleri de oldu. Elimden geldiği kadar yardım ettim anneme. "Vilag"² sinemasında su sattım, Ferencvaroş garından odun kömür çaldım, yakacağımız olsun diye. Renk renk kâğıtlardan oyuncak yaptım, maddi durumları daha iyi çocuklara sattım. Pazaryerinde sepet ve paket taşıdım vb. 1918 yazında Kral Karl'ın³ çocuklara dinlence sağlama eyleminden yararlanıp Abbazia'da⁴ tatil geçirdim. Annem hastaydı artık, rahim kanseriydi. Kendi başıma Çocuk Esirgeme Derneği'ne başvurdum. Böylece kısa bir süre için Monor köyüne gönderildim. Budapeşte'ye döndükten sonra gazete sattım. Küçük bir banker gibi pullarla, sonraları mavi, beyaz paralarla ve posta parası⁵ ile alışverişler yaptım. Roman işgali sırasında "Emke" kahvesinde ekmek satan bir garson yamağı idim. Bu arada ilkokulu bitirip ortaokula başladım.

1919 Noelinde annem öldü. Vesayet Dairesi, eniştem doktor-avukat Ödön Makai'yi bana vasi atadı. Bir ilkyaz ve yaz boyunca Atlantica Deniz Gemiciliği A.Ş.'nin "Vihar"⁶, "Török"⁷ ve "Ta-

1 Istvan adının köylerde çok yaygın küçültülmüşü.

2 Dünya

3 Son Habsburg Kralı IV. Karl. Macarca Karoly olarak anılır.

4 Yugoslavya'daki Opatije, o zamanlar Avusturya-Macaristan Monarşisi'nin sınırları içindeydi.

5 Mavi, beyaz paralar ve posta parası, Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında Macaristan'da çıkarılan özel alışveriş araçlarıydı.

6 Fırtına.

7 Türk.

tar”⁸ römorkörlerinde çalıştım. Aynı zamanda dışardan ortaokul 4. sınıf sınavına girip geçtim. Sonra vasimle Dr. Sándor Giesswein beni Nyergesujfalu köyündeki salezianlara⁹, papaz öğrencisi olmaya gönderdiler. Ancak iki hafta kalabildim oralarda, çünkü katolik değil ortodoksum. Buradan Mako’ya gittim. Kısa bir süre sonra Demke öğrenci yurdunda parasız bir yer buldum. Konut ve yemek için yazın Mezohegyes’te ders çalıştırıcılık¹⁰ yaptım. Lise 6. sınıfı “pekiyi” ile geçtim. Oysa ergenlik çağı bunalımları yüzünden birkaç kez kendimi öldürmeyi denemiştim. Çünkü ne o sıralar, ne de daha önceleri çevremde beni aydınlatacak bir dost yoktu. 17 yaşında yazdığım şiirleri “Nyugat”¹¹ dergisi yayınladı. Harika çocuk saydılar beni, oysa ancak öksüzün biriydim.

Altıncı sınıfı geçtikten sonra liseden de, öğrenci yurdundan da ayrıldım. Çünkü bırakılmış halimle kendimi çok etkisiz duyuyordum. Derslere çalışmadım, öğretmenleri dinlemekle öğreniyordum çünkü, yıl sonunda aldığım “pekiyi”lerin de kanıtladığı gibi. Kiszombor’a, mısır bekçiliğine gündelikçi gittim ve ders çalıştırıcılık işini üstlendim. Sevdiğim iki öğretmenin isteği üzerine olgunluk sınavına girmeyi kararlaştırdım. Yedi ve sekizinci sınıf (Lise 3 ve 4) birleşik sınavını verdim ve böylece eski sınıf arkadaşlarımdan bir yıl önce okulu bitirdim. Ne var ki hazırlanmaya ancak üç ayım vardı, bu nedenle de 7. sınıftan hep “iyi”, 8. sınıftan ise “zayıf” notlar aldım. Olgunluk diplomam 8. sınıfinkinden daha iyi oldu: Ancak Macar Dili ve Edebiyatı ile Tarih’ten “zayıf” kaldım.¹² Bu sıralarda bir şiirimden dolayı Tanrıya hakaret suçlamasıyla dâva açıldı. Yargıtay akladı beni.

8 Tatar

9 Katolik papazlarının kurduğu derneklerden biri.

10 Macaristan’da yoksul ve yetenekli gençlerin ekmek kapılarından biriydi. Para ya da yatacak yer ve yemek karşılığında zenginlerin çocuklarına ders çalıştırırlardı. Bir çeşit yardımcı öğretmenlik.

11 Batı. Çağdaş Macar edebiyatının en önemli dergisi.

12 Macar okullarında her sınıfın sonunda, sınavlar için değil, yıllık çalışma için karne verilir. Eski sekizinci sınıflarda da, şimdiki lise 4’te de olgunluk sınavı ve bunun notları ayrıdır. Olgunluk sınavından ancak sekizinci sınıfı bitirip karne aldıktan sonra geçilebilir.

Bundan sonra bir süre Budapeşte’de kitap alım satımıyla uğraştım. Ardından enflasyon döneminde Mauthner adlı özel bankada memurluk yaptım. Hintz sistemi uygulanmaya başladıktan sonra bana hesap servisinde iş gösterildi ve çok geçmeden, ödeme günlerinde kasadan ne kadar para çıkacağını denetimi¹³ ile görevlendirilerek iş arkadaşlarımla kızgınlığını üzerime çektim. Onların kendi işlerinden bir bölümünü de bana yüklemeleri çalışmalarına biraz engel oldu. O sıralar dergilerde çıkan şiirlerim yüzünden beni kızdırmayı da boşlamadılar. “Bu yaşta ben de şiir yazdım” diyerek. Sonra banka iflas etti.

Yazar olmaya ve edebiyata yakın bir meslek edinmeye karar verdim. Szeged Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde Macarca, Fransızca ve Felsefe bölümlerine kaydımı yaptırdım. Haftada 52 saat ders almıştım, 20’sinin sınavından “pekiyi” ile geçtim. Şiirlerimin getirdiği parayla kiramı ödedim. Hocam profesör Antal Horger, beni yanına çağırarak “Szeged” gazetesini önüme attı ve iki tanığın huzurunda –adlarını unutmuş değilim, bugün ikisi de öğretmen– kendisi sağ kaldığı sürece öğretmen olamayacağımı, “bu türden şiirler yazan kişiye gelecek kuşakların eğitimini teslim edemeyeceğini” bildirdi. Talihin cilvesinden çok söz edilir, işte burda kendisini gösterdi: Sözü edilen şiirim, adı “Temiz Yürekle”, çok ün kazandı. Hakkında yedi yazı çıktı. Lajos Hatvany, “gelecek günler için” savaştan sonraki kuşağın belgesi olacağını birçok kez yineledi. Ignatus ise “Nyugat”ta yazdığı üzere “ruhıyla okşadı ve mırıldandı” bu “güzelim” şiiri ve “Ars Poetica”sında yeni şiirin örnek parçası olarak gösterdi.

Ardından gelen yıl, yirmi yaşında, Viyana’ya gidip üniversiteye yazıldım. Rathaus Keller’in girişinde gazete satarak ve Viyana Macar Akademisyenleri binasında temizlik yaparak geçimimi sağladım. Müdür Antal Lábán durumu öğrenince bana Collegium Hungaricum’da öğle yemeği sağladı ve öğrenciler buldu: İn-

13 Bankalarda para ödeme ancak belli günlerde kasadan para çekip yapıldı. Kime, ne zaman, nasıl, ne kadar para verileceğini saptamak, ödemeleri denetlemek sorumlu bir işti.

giliz-Avusturya Bankası Genel Müdürü Zoltan Hajdu'nun iki oğluna ders çalıştırmayı üstlendim. Viyana'dan, korkunç yoksul bir konuttan –dört ay çarşafım bile yoktu– doğrudan Hatvan'a, Hatvany şatosuna buyur edildim. Sonra ev sahibi bayan Albert Hirsch yol parası verdi bana, yaz sonunda Paris'e gittim. Sorbonne'a yazıldım. Yazı Güney Fransa'da, deniz kıyısında bir balıkçı köyünde geçirdim.¹⁴

Ardından Peşte'ye döndüm. Budapeşte Üniversitesi'nde iki yarılı bitirdim. Ne var ki öğretmenlik sınavına girmedim, çünkü Antal Horger'in verdiği gözdağı aklıma geldi, nasıl olsa öğretmen yapmayacaklarını düşündüm. Sonra Dış Ticaret Enstitüsü, kurulduğu zaman bana iş verdi. Sanırım eski genel müdürüm Bay Sándor Korodi güven tanıklığına her zaman hazırdır. Beklenmedik zorluklara uğradım ve bunlara, yaşam ne kadar beni sertleştirmiş olsa da, dayanamadım. OTI¹⁵ neurastenia gravis tanısıyla önce sanatoryuma, sonra da hasta parasıyla “hasta durumu”na¹⁶ gönderdi. Genç bir kuruluşa yük olmamak düşüncesiyle işyerimden ayrıldım. O zamandan beri yazılarımla geçiniyorum. *Szép Szó*¹⁷ adlı edebiyat ve eleştiri dergisinin redaktörüyüm. Ana dilim Macarcanın yanı sıra Fransızca ve Almanca okur ve yazarım. Macarca ve Fransızca “yazışma” yapabilirim, iyi daktiloyum. Stenografi de biliyorum – bir aylık bir uğraşla tazeleyebilirim bu becerimi. Basım tekniğini de tanıyorum. Düşüncelerimi özlü biçimde kaleme alabilirim. Kendimi dürüst biliyorum. Sanırım kavrayışım hızlı, çalışmada dirençliyim.

Çeviren: Edit Tasnádi

14 Attila József, 1926 yılının yaz sonunda Fransa'ya gidip bir yıl Sorbonne'da öğrenim gördükten sonra 1927 yazını bir balıkçı köyünde geçirmiştir.

15 Sosyal Sigortalar Kurumu.

16 Çalışan kişiler, hastalık halinde doktora gidiyor ve iyileşene kadar evde ya da hastanede kalıyorlar. Bu arada ücretlerinin belirli bir yüzdesi işyerince kendilerine ödeniyor. “Hasta durumu”na gönderilmek ve hasta parası sözleriyle anlatılmak istenen bu.

17 Güzel Söz.

ATTILA JÓZSEF'İN YAŞAMÖYKÜSÜ VE ŞİİRİ

Miklós Szabolcsi

I – TOPRAĞIN VE SOKAĞIN ÇOCUĞUYUM BEN

Attila József 11 Nisan 1905'te, Budapeşte'nin dış mahallelerinden Ferençvaroş'ta doğdu. Bu basit cümlelerin anlamı aslında çok yoğun. Şair, savaş ve faşizmin yükselişiyle belirlenen bir kuşaktır; ve Budapeşte'de, bu kentin başdöndürücü bir sıçramasının ardından kendini ülkenin entelektüel başkenti olarak kabul ettirdiği bir dönemde doğuyor.

Büyükbabası bir çiftlik uşağı olan Attila'nın babası Aron József, başkente gelmek için tarlaları terkettikten sonra sabunculuk mesleğini öğrendi ve genç bir hizmetçi kıza, Borbala Pöcze'ye âşık oldu. Sabuncu, hizmetçiyle evlendi ve bu yüzden şair çok haklı olarak şöyle diyecek: *Toprağın ve sokağın çocuğuyum ben.*

Ama Aron József garip bir adamdı. Birkaç yıllık aile hayatından sonra aniden evi terk etti. Ortadan yok oluşu uzun süre bir sır olarak kaldı. O sırada Attila üç yaşındaydı. Aron József'in Amerika'ya göç ettiği sanılıyordu, hatta Attila bazı şiirlerinde

böyle yazdı bunu. Ancak 1957’de öğrenildi Aron József’in önce doğduğu kente döndüğü, sonra da Romanya’nın çeşitli kentlerinde mesleğini sürdürdüğü.

Anne, ikisi kız biri erkek üç çocukla yalnız kaldı. Çalışıyordu, ama çoktan bozulmuştu sağlığı. Oğlundan ayrılmak zorunda kaldı. Şair şöyle anlatıyor o dönemi otobiyografisinde:

Macar Çocuk Esirgeme Derneği beni Ocsöd köyüne evlatlık verdi. Yedi yaşına kadar orda yaşadım. Daha o zaman çalışmaya başladım. Yoksul köy çocuklarının çoğu gibi ben de domuz çobanlığı yaptım.

Bu arada annenin sağlığı gitgide bozuluyor, çocuklar sefalet içinde yüzüyorlardı. Bir süre sonra kadının kanser olduğu anlaşıldı.

Borbala Pöcze doğurdu beni,
O bin bacaklı süpürge
Kanser kemirdi
Karnını, midesini.

(Aron József Sayesinde Doğdum)

Çocukluğun ağır izleri şairi son günlerine dek izleyecektir; öksüzlük, sefalet, ilk umutsuzluklar, yetişkinlerden korkma koşullarının yitmeyen anıları. Açlık, acı ve annesinin çehresi sürekli olarak geçer şiirlerinde. 1930’a doğru yazdığı ve annesinin kişiliğini insanüstü ve efsanevi boyutlara ulaştırarak bütün işçi annelerinin simgesi kıldığı şiirler Macar edebiyatının en seçkin ürünlerindendir. *Annemdi, ufak tefek, öldü erkenden, / erken ölür çamaşırcı kadınlar çünkü.*

Bu dönemde bir edebiyat kültürünün ilk bilgilerini edinmeye başladı. Annesi kitap okur ve sık sık türkü söylerdi. Önce, halkın pek sevdiği romancı Jokai’nin masalsı görüntüleriyle büyülenen çocuk, daha sonra, kendisinden daha “gelişmiş” arkadaşlarından ödünç aldığı kitapları yutarcasına okumaya başladı. O dönemde Macar işçilerinin sürekli okuduğu Zola, Gorki ve sosyalist yazarların kitaplarıydı bunlar.

Sonra, bu yüzyıl başındaki büyük Macar şairi Endre Ady’yi tanıdı. Onbir yaşındayken, ablasına seslenen *İlk Şiir*’i yazdı Attila.

Belleğinde silinmez bir iz bırakan 1919 Komünü’nün hareket-

li günlerinin ardından siyasal ve kişisel ufku yine karardı. Beyaz Terör, açlık dönemi-ydi bu. 1919 yılı sonunda Ferençvaroş'ta bir kulübede öldü Attila'nın annesi. Yine kırdaki akrabalarının yanına yolladılar çocuğu.

II - İLK KİTAP / NYUGAT KUŞAĞI

Birkaç okul dolaştıktan sonra 1920 yılında Mako'ya yollanır Attila. 1923'e kadar eniştesinin -ki yetimler bürosunun tayin ettiği vasisidir- eski giysilerini daha da eskiterek okula devam eder. Okulun katı disiplininden hoşlanmamaktadır ama kentte, bu edebiyat çırağını korumaya hevesli bir küme sempatik aydın, avukat, doktor, radikal ya da mason gazeteciyle tanışır. Horthy'nin korkunç diktatörlüğünün ilk yıllarıdır bunlar.

Onyedi yaşındayken ilk şiir kitabını yayınlar: *Güzellik Dilencisi*. İlginç, ama fazla ilgi uyandırmayan bir çıkış.

Büyük örneklerin yavan öykünmesini kırarak Macar şiirine taze bir hava ve yeni düşünceler getirmiş olan *Nyugat* (Batı) dergisi yazarlarının gerçekleştirdiği edebiyat devriminin ertesindeyiz. Bu şairler arasında şunlar var: Endre Ady, Mihaly Babits, Dezsö Kosztolanyi..

József'in ilk girişimleri, bu yenilikçi şairlerin yolunu seçmiş olduğunu göstermektedir. Gerçekten Attila József bu büyük okuldan geçtiği için işçi şiiri konusunda bir şematizme düşmemiştir.

Attila József'in ilk şiirleri Tisza görüntülerinin tatlı rengini korumaktadır. Bu şiirlerde, ilk kitabını bastırmasına yardımcı olan şair Juhasz'ın hüznünlü havası, ölçülü başkaldırısı görölmektedir. Ama başka etkiler de vardır: Daha önce çevrilmiş olan Baudelaire, Whitman. Genç yaratıcı daha şimdiden soneyi ve ölçülü biçimleri büyük ustalikle kullanmakta ve kişisel sesini duyurmaktadır.

1923'te Petöfi'nin yüzüncü doğum yıldönümünde büyük şairin karşısında *sevinçsiz onsekiz yaşının bayrağını* indirir, *evrensel özgürlük* sözcükleriyle selâmlar onu.

Bunlar henüz gençlik yapıtlarıdır, ama sayısız deney ve vaatle dolu çıkışlardır. İlk mutsuz aşkların, sabahlara kadar süren tartış-

maların, gazetelerdeki ilk yayınların dönemidir bu. 1923 yılı başında Attila József okuldan ayrılır. Geleceği belirlenmiştir, öğretmen ve şair olacaktır.

III – BUDAPEŞTE'DEN PARİS'E

Budapeşte'de yalnız başına öğrenimini sürdürmekte ve kitabevi ya da banka memurluğu gibi çeşitli işlerde çalışmaktadır. Geçici dergilere katılır. 1923 Aralık'ında lise bitirme sınavına girer ve Macar edebiyatından kırık not alır. *Başkaldıran İsa* adlı şiirinden hoşlanmamıştır öğretmeni. Fransızca ve Macarca lisansını hazırlamak için Szeged'e gelir.

Ayaklarında çizme, uzun sanatçı saçlarıyla zayıf bir genç adam fakültenin koridorlarında dolaşmaktadır. Szeged'deyken girer sosyal-demokrat partiye, köylülere ve zanaatkârlara konferanslar verir. Yetkililerle de ilk orada karşılaşır.

Hocam, profesör Antal Horger, beni yanına çağırarak "Szeged" gazetesini önüme attı ve iki tanığın huzurunda – adlarını unutmuş değilim, bugün ikisi de öğretmen – kendisi sağ kaldığı sürece öğretmen olamayacağımı, "bu türden şiirler yazan kişiye gelecek kuşakların eğitimini teslim edemeyeceğini" bildirdi. Talihin cilvesinden çok söz edilir, işte burda kendisini gösterdi: Sözü edilen şiirim, adı "Temiz Yürekle", çok ün kazandı. Hakkında yedi yazı çıktı.

O zaman sürgüne gider Attila József. Gazete satarak sefalet içinde bir yıl geçirir Viyana'da. Göçmen Macar çevreleriyle, kommünist yazarlarla ilişki kurar. Sonra Paris'e gelir. Yoksul öğrenci hayatı sürdürür orada. *Süt, peynir ve şiirle* diye yazar bir mektubunda. Sorbonne'da dersleri izleyerek Fransız dili ve edebiyatını derinlemesine öğrenir. İncelediği ve Macarcaya çevirdiği Villon ve Apollinaire şiirine karşı özellikle duyarlıdır. Kentin sokaklarında gezer, avangard tiyatrolara girip çıkar, sürgündeki Macar demokratlarla görüşür. Gerçeküstücü bir dergi olan *Esprit Nouveau*, Fransızca yazdığı şiirlerinden birini yayınlar.

Lenin'i ve dönemin Marksist literatürünü de Paris'te inceler. Ablasına yazdığı mektuplarda, emperyalizm ve bolşevizmden

sözer. Daha sonra yazdığı bir mektupta, o dönemde bir *anar-ko-komünist* olduğunu söyleyecektir.

Şiiri henüz karmaşık etkiler altındadır: Alman izlenimciliği, Fransız gerçeküstücülüğü, Macar köylü folkloru. *Bağırın ben değilim, yer gümbürdüyor* der. O dönemde tanır Macar halk türkülerini de. 1920 yılları başlarında, belki de *Nyugat* üslûbuna bir tepki olarak bir tür yeni popülizm başlamıştır Macar şiirinde. Yoksul kişilerin kaderini anlatan halk destanlarının saf yalınlığına öykünmektedir. *Yoksul şiirleri*'ni yazarak bu akıma katılır József.

Şiirinde şimdiden bazı belirleyici, temel öğeler görülmektedir: Bir yuva özlemi, geniş sevgi, dostluk ve aşk arayışı, annesinin anısı... Ama bu başkaldıran insan bir devrimci olma yolundadır. Sosyalist yaklaşımları gitgide daha güçlü olarak ortaya çıkmaktadır. Paris'te geçirdiği yılların da bu evrimde belirleyici olduğu mektuplarından anlaşılmaktadır. Paris'ten bakarak kucaklar bütün Avrupa'yı:

Ey, Avrupa, ne de çok sınırlar!
Ve her sınırdan bir sürü katil!

Budapeşte'ye döner, henüz Kropotkin ve Marx arasında ikirciklidir, ama toplumsal adalet isteği gitgide daha berraklaşmaktadır.

IV – 20 YILLARI / FIRTINA ÖNCESİ

20 yılları boyunca Budapeşte'dedir. Karşı-devrimci rejim iyice sağlamlaşmıştır. İstvan Bethlen hükümeti sırasında Macaristan'da görünüşte bir bolluk dönemi başlar. Genç yazar yine üniversiteye yazılır. Bu dönemde en büyük ve en acı aşk deneylerinden birini yaşar:

Zengin bir kıza vuruldum
Sınıfı yüzünden kapıp kaçırdılar benden!

Aşk acısı şairi sanki olgunlaştırmaktadır. Zengin bir burjuva ailesi olan kız tarafı bu evliliğe karşı koyar. O zaman *Ne Babam Var Ne Anam* adlı kitabını yayınlar. İnce bir büyüklük dünyaya, sağ-

duyu, oyun ruhu, çoğu kez kendine dönük bir mizah, patlamaya hazır bir öfke, bu kitabın belirleyici öğelerini oluşturur.

Görünüşte kayıtsız, havai, gerçekte çok daha ciddi bir tavır takınır. Duygularını, umutlarını gizler. Ama bu tavır değişir gitgide. İşte bu patlama durumu içinde daha sonra şöyle diyecektir:

Yine de cesur olmam gerekli
Adaleti vermede, taraf tutmada,
Dimdik bakmada zor anılara.
Neme gerek bu anılar da?
Şu sefil kalemi bırakmayı yeğ tutarım ben
Orağın keskin ağzını daha da bilemek için;
Topraklarımızda şimdiden olgunlaşıyor yeni çağ.
Suskun, acımasızca.
(*Eninde Sonunda*)

V – 1930. YALNIZLIK DEĞİLDİR GERÇEK YAZGI

Başka bir çağ oluşmaktadır. 30 yıllarıdır. 1929'daki ekonomik bunalımın ve SSCB'de ilk beş yıllık plânın başarısının ardından bir devrimci dalga kaplar Avrupa'yı. Eski düzen çatırdamaktadır. Macaristan'da tarım işçilerinin grevleri ve işçi gösterileri birbirini izlemektedir. Bir endişe havası geliyor, düşünsel yaşantı kaynıyor, bankalar rezervlerini bloke ediyordu. Nihayet, oniki yıldan sonra ilk kez 1 Eylül 1930'da Macar işçileri kitle halinde sokakları doldurdular.

Bu büyük gösteri gününden esinlendi Attila József *Kalabalık* adlı şiirinde ve yeraltında çalışan Macaristan Komünist Partisi'ne katıldı. Yaşantısı ve şiiri önemli bir dönemeçtedir. Büyük burjuvazinin radikal çevreleriyle ve ilerici köylü hareketlerini canlandıran popülistlerle kurduğu ilişkilerde siyasal açıdan düş kırıklığına uğramıştır.

Hem yemek yapmasını, hem öpmesini bilen bir kadına rastlamıştır. Gizli partinin üyesi ve o sırada bir şemsiye fabrikasında çalışmakta olan Judit Szanto'dur bu kadın. Bu genç kadın sabırlı bir sevgiyle onun üzerine eğiliyor ve çalışmasında yardım ediyordu. Şair, gizli partinin içinde işçi eğitim çevrelerini yönetiyordu.

Dengesini ve yolunu bulmuştu. Bu dönemde şiiri devrimci vur-

gular kazanır. *Devir Gövdeyi, Ağlanıp Sızlanma* adlı kitabı şiirin olanaklarıyla devrimi hazırlamak ister gibidir. Bu kitaptaki bir di-zi şiirde, devrimci olmak için kendini nasıl değiştirmesi gerektiği sorusunu sormaktadır.

İnançlı soluğumuzla mırıldanıyoruz
- Zorludur marksistin işi -
Kum kayar, dayanır toprak
Çünkü biz toprağı bağlıyoruz fısıldayarak
Yalnızlık değildir gerçek yazgı
- Ağaç gövdesi miyim ben, kütük müyüm yakılacak? -
düğümlüyorum, sımsıkı tutuyorum toprağı
titriyor ağacın iyisi, şişiyor toprak.
(*Akasyalar*)

Görüntü, doğa onun için daha derin bir anlam kazanır. Ulusu, şairi simgeleştirir; kaynayan çağın içinde yaz ve kış imgeleri de anlam değiştirir. Köylünün çalışması da:

- Hey devir bakalım gövdeyi, ağlayıp sızlanma,
sana mı düştü gözyaşı dökmek her kıymığa!
Dört bir yanından vuracaksan yazgının
bırak da beylerin bozkırı hıçkırırsın -
gülümsüyor geniş yüzlü balta.

Bu simgesel şiirlerin yanı sıra Attila József daha açık, daha ber-rak, doğrudan çağrı niteliğinde şiirler de yazar. *Haydi şiir, al ye-rini sınıf mücadelesinde!*, *Sosyalistler*, *Kalabalık* gibi eserleri de o dönemin işçi şiiri türündendir. Attila József, devrimci düşüncele-rini ifade etmek için bütün şiirsel araçları kullanmıştır.

VI - YOKSULLARIN GECESİ; KÖMÜRÜM OL...

Yeniden kararır ufuk. Almanya'da Naziler iktidara geçmiştir. 1932'de, Macaristan'ın Mussolini'si Gyula Gömbös Meclis Baş-kanı olur. Attila József sayısız makaleler yazarak faşizme ve sahte reformlarına karşı sürekli bir mücadele yürütür. Yeraltı çalış-ması gitgide güçlenir. Faşizmin baskısı, sol sapmayı, sekterliği, sa-

bırsızlığı getirir. Partinin bazı çevreleriyle şair arasında anlaşmazlıklar başlar.

Tartışmalar sürmektedir. Demokratlar, Hitler'in iktidara gelişiyle, çözümler ve ilâçlar aramaktadırlar. Attila József'in bazı önerileri, örneğin Halk Cephesi, kabul edilir; kimileri ise bugün bile gerçekleştirilemeyecek düşlerdir. Bazılarının, Attila József'i önemli, fakat anlaşılması güç bir şair olarak görmesi ve ilkel bir proletarya şiiri anlayışının üstün gelmesi dolayısıyla edebiyat alanında da çatışmalar başlamıştır.

1934 yılında şairle partisi arasındaki organik bağ koptu. Ama Attila József arkadaşlarını hiçbir zaman yadımsadı.

Gerçekten, şairin hastalığı ve sefaleti işleri daha da güçleştiriyordu. Burjuva edebiyat çevrelerine yaptığı saldırılar yüzünden bütün kapılar kapanmıştı. *Nyugat* dergisi de artık düşmanca bakıyordu ona. Bir kez daha sefalet, açlık, soğuk, borçlar: *İşte sonunda alışıma açlığa!*

İçten içe kemirmektedir hastalık. Psikanalitik bir tedavi de büyük yarar sağlamaz. Yine de bu yalnızlık, sefalet ve hastalık dönemi şiirsel yaratıcılık açısından çok önemli bir dönemdir Attila József'in. Hatta sanatının bütünselliğine 1932'den sonra ulaştığı söylenebilir, artık el yordamıyla ilerlemektedir. *İşçiler* (1931) bu açıdan bir dönemeçtir. Artık izlenimcilikten doğan işçi şiiri değil, şairin çok iyi tanıdığı işçilerin sevecenlik dolu, doğru betimlenmesidir söz konusu olan. Art arda şiirler yazmaktadır, bunları *Kenar Mahallede Gece* ve *Ayı Oyunu* adlı kitaplarında toplar.

Gerçekten bir cehennemdedir şair, 30 yıllarından beri onu yıkmaktadır şizofreni. İşçi sınıfı, köylülük, aydınlar, küçük burjuvazi de savaşın kararttığı ufkun içindeki bu cehennemdedir. Ama acının üstesinden gelir akıl, egemenlik altına girmiştir kaos; türküsünü örgütleyen şair böylece gerçek üzerindeki egemenliğini ortaya koymaktadır.

Sanatsal evrenin olguları gerçek olgular değildir, diye yazmaktadır, ama bu gerçek olmayan olgular arasındaki ilişkiler gerçek-

tir ve tamamen gerçek dünyada var olan ilişkilere özdeşirler.

Aynı dönemde bir Romen gazetesi için yaptığı konuşmada, Attila József şiir ve insan üstüne çok ilginç olan anlayışını açıkladı:

Şair, nesnelerin niçinini ve aralarındaki ilişkileri görür (...) Her şey kişi olarak onu etkiler ve sanki kendisine sesleniliyormuş gibi söylenen her şeyi dinlemek zorundadır (...) Şaire gerek duyulmasının temel nedeni, hiç kuşkusuz, ondaki, çelişkili gerçekliklere bir biçim bulabilme yeteneğidir.

Ve biraz ilerde şöyle diyor:

Her iyi şiir bir yaratmadır ve genel olarak şiir okuyucuların bilmediğini açığa çıkarır. Yalnız kalmak istemeyen, ama aynı zamanda da yüzeysel insan ilişkilerini istemeyen bir insandır şair. Bir şeye ait olduğunu bildiğinde yazar yalnızca. Yalnızlığın şairleri başka yalnızlara bağlı olduklarını hissederler. Kendini tamamen yalnız gören ve diğer yalnızlarla da ilişki kurmayan ise şiir falan yazmaz...

O babacan ve alaycı havanın da o dönemdeki şiirlerde eksik olmadığını söylemek gerek.

O dönemdeki şiirlerin üzerinde biraz duralım. Bunların toplumsal şiirler, proleter şiirler olduğu söylenmişti. Ama Attila József kendi dönemindeki proletarya şiirinin ve bu ifadeyle genel olarak anlaşılan şeyin üstünde bir düzeyde bulunmaktadır.

Kuşkusuz kökeni, çocukluğu, yaşam deneyleri, işçi sınıfının sefaletini ve ezilmişliğini betimlediği güçlü gerçekçiliğiyle bir proleterdir o. Bu sınıfın atılımını tam olarak aktardığında bütün çağdaşlarını aşar: *Bütün evreni insanların. İşte burada hazırlanıyor. Burada çökmüş her yan,* diye yazar, kentin dış mahallelerini anlatırken.

Büyüklüğü, şiir ve edebiyat kültürünün, geçmişin ve geleceğin en iyi şairlerinin yarattıklarını özümlemiş olan bir teknik ustalıktan olduğu kadar, düşüncenin zenginliği ve genişliğinden de gelir.

Felsefi ve estetik kültürü oldukça genişti ve bunu kavrayıcı formlerle aktarmasını bildi: *Kekeliyor yaşam, / düzgün konuşan yalnız yasalarıdır.* Şiirinin iki kilit sözcüğü: *düzen* ve *bilgi* sık sık geçer. *Kesin sözcüklerim var, bu karmaşık toplumu tanımlamaya,* böylece derin özlemlerini, geleceğe, sağlam geleceğe bakışını ortaya koyar.

Ozan – tangırdıyor dudaklarında sözcükler
ama o (mühendisi
bu dünyadaki tansıkların)
görüyor bilinçli geleceği
ve kurgulayacak kendi içerisinde, sizin
kuracağınız gibi ilerde uyumu.
(*Kentin Kıyısında*)

Kentin kıyısından kenti ve ülkeyi kucaklar. Sekter ve anlayışsız tutumların üstüne yükselir. Tarihin gerçek akışını görmeyi bilir. *Uyanık ol*, der kendi kendine. Akıl-dışılığa düşmeden derinlikleri bulur. Dar kafalılık etmeden ve gereksiz davranışlardan kaçınarak işçi hareketi için mücadele eder. Uyumsuzluk ve garipliğe düşmeden 20 yıllarının şiirsel fetihlerini, imgelerin öz-gürce yaratılmasını kullanır. Ruhunun dertlerini, ağlayıp sızlanmaksızın, şaşırtıcı bir kesinlikle tanımlar. İyimserliği çok ikna edicidir, çünkü gerçeğin, o dönemin parçalanmış dünyasının derin bilgisine dayanır. İktidarın baskısına hiçbir zaman boyun eğmedi, hiçbir zaman ihanet etmedi. Yeri, o dönemin en büyüklerinin yanındır.

Kendisinden büyük, bir kuşak önceki ustası olan, müzik alanındaki benzer sorunlar karşısında benzer çözümler öneren bir başka yaratıcıyı anımsatır. Béla Bartok, onun gibi Macar, onun gibi evrensel.

Onun için biçim düzenliliği gerekli bir disiplin, akıl-dışılığa karşı bir güvencedir. Ölümünden birkaç ay önce haykırır: *Neyse ki lambe'lar* var, bir şeye tutunabiliyorum, çocuklar da böyle öğrenir yürümesini...* Yoğun ve anlamlı olan dizelerinin birçoğu özdeyiş ya da atasözü olmuştur. Yalnız şiir diline değil, konuşulan dile de girmişlerdir.

Bütün bu şiirler aynı çağrı altına yerleştirilebilir:

Yoksulların gecesi! Kömürüm ol
çekirdeğindeki dumanı ol kalbimin

* lambe: Yunan ve Latin nazım sanatında kısa bir heceden sonra gelen bir uzundan ibaret tartı birimi -ç.n.

VII – KİMSE PARÇALAYAMAYACAK ÇIĞLIĞIMI

1936 başında Attila József'in yaşam koşulları iyiye gider gibidir. Şiir bölümünü yönettiği edebiyat dergisi *Szép Szó* (Güzel Söz)ü kurar. *El yazmalarını okuyorum yığınla zavallı şiirin, sayfa düzeni yapıyor, provalar düzeltiyorum...*

Dünyanın ufku kararsa da, bazı canavar devletler aynı kanser gibi insanlığı kemirseler de, ışıklar da çoğalmaktadır art arda. Fransa'da Halk Cephesi iktidara gelir, Macaristan'da da bir Halk Cephesi'nin çerçevesi çizilmeye başlar bir ara. Ama en açık görüşlüler, gitgide biraz daha fazla Berlin'e boyun eğmekte olan bu ülkenin üzerinde de savaş hayaletinin gezinmekte olduğunu hissetmektedirler.

Sonra, şairin durumu ciddileşmeye başlar. Psikanalistlerin art arda uyguladıkları tedaviler, durumu iyileştirmez. 1936 sonu ve 1937 başında şizofreni belirlenir. O sırada şair, Marksizme aşılandığında Freudçuluğun en güç sorulara bile karşılık verebilecek evrensel bir açıklama sistemi olduğuna inanmaktadır.

Şiirleri hastalığı tanımlar ve sevecen bir katılıkla çözümler. *Ateşlice sevmek gerek beni, koymak gerek acılarımı... Acı, çok acı çekiyorum...* Yine de berraklığını korumaktadır:

Bende barınıyor acı
Ama dışımda onun kökleri
(Uyanış)

1934, özellikle de 1935'ten itibaren şizofreni de vardır bazı şiirlerde. Attila József, sabit fikirlerini, bakışlarını ve acılarını tanımlamaya, aktarmaya çalışmaktadır: *..Varlığımın derininden gelen mesajları dinliyorum...* Dinler onları ve bilinçle not eder. Pişmanlıktan, babasından, yalıtlanmışlığından, anneden ayrılıştan, benliğin parçalanmasından söz ederler ona. O "*ben*" denilen şey yok artık. *Bu şiiri yazarken yutuyorum son kırıntılarımı da.*

Çözümleyici aklın, açık bilincin sabit fikirlere karşı mücadelesi, onların üstesinden gelmeye çalışır. İlk başarır. *Ben deli değilim*, diye yazar. Daha ilerde de: *Avuçlarıma aldım yine aklımı.*

1937'deki büyük bunalım yaklaşmaktadır, ama çok yüksek ve

saf bir şiir dönemiyle birlikte. Bu aynı zamanda son büyük aşk günleridir: Flora. Attila József'in 1937 başlarında tanıdığı bu çok zeki ve çok güzel kız, ona bir kurtuluş getirmiş gibidir. Düşlerinin kadınıdır bu, güzelliğin ve açık bilginin yaratılmışıdır. *Aşktan da öte bir bağlaşma bu*, diye yazar.

Karanlık güçlere, hastalığa, evrenin boğucu sıkıntısına karşı bir bağlaşmadır bu.

Flora'ya adanmış en iyi şiirlerin birinde kişisel yüceleştirmeyi, cinsel istekle, daha iyi bir geleceğe ateşli atılımla birleştirir.

Gerekliyin bana Flora, köylere elektrik
köylere ev, okul, çeşme gibi;
çocuklara oyun, bakım
işçilere insan olma bilinci gibi.
Örnek gibi, erdem gibi yoksula,
gerektiği gibi parlak bir usun
toplumumuza, bu karmakarışık dokuya
bulması için kendi yönünü.

Sefaletin ve acının derinliklerinden, yaşamının sonunda bütünlüğüne ulaşır şair.

1935 seçimleri sırasında, daha sonra Almanlar tarafından kurşuna dizilecek olan bir solcu aday bir köyde dövülünce yürek burkan bir çığlık yükselir ondan:

Yazık, istemedim düzen böyle olsun.
Ruhumun yurdu değil bu.
İnanmadım daha kolay yaşayacağına alçağın,
seçime korkuyla katılacağına
utançla kullanacağına oyunu, aldığı parayla
yiyip içeceğine halkın
seçim sonrası şölenlerinde.

(*Hava İstiyorum*)

1937 Şubatında Thomas Mann'ın bir konferansından önce, o dönemdeki Avrupa insancılığının büyük bir bildirgesi olarak görülebilecek olan bir şiir okuyacaktır, ancak polis şiirin okunmasını yasaklar:

neler gelecek başımıza, soruyoruz korkarak,
yeni ülkelerin kurtları nerden üstümüze salınacak,
yeni bir ağı kaynatılıyor mu sızsın diye aramıza –
ne zamana dek yer bulacaksın acaba konuşmaya?..

(Thomas Mann'ı Selâmlama)

“Güzel özgürlük” ve “insancıl düzeyde” ifadeleri dizelerinde gitgide daha sık geçmektedir:

Özgürlük, gel! Sen bir düzen doğur bana,
iyi sözlerle eğit, bırak oynasın
senin ağırbaşlı oğlun.

(Hava İstiyorum)

Dergisinde şöyle yazıyordu: *Diktatörlüklerde ve sınıf baskısına dayanan toplumlarda, bağışlanmamış olma suçu yüzünden de acı çeker insanlar; bana gelince, serinkanlı anlarımda kendimi tıpkı bir çocuk gibi hissediyorum ve işimde oyun öğeleri bulduğumda yüreğim sevinçle doluyor. Oyun oynamasını bilmeyen insanlar beni korkutuyor. İnsanın oyun oynama isteğini yitirmemesi için, insanları oyun oynama olanağı ve isteğinden yoksun bırakan yaşama koşullarının yok olması için her şeyi yaparım.*

O zaman, Macar şiirinin doruklarından biri olan ve yedi sone-
den oluşan *Yurdum*'u yazar; burada şair ülkesinin durumunu çizdikten sonra, bir ulusun, eğer iç toplumsal dönüşümünü adalet ve özgürlük yönünde gerçekleştirmemişse gerçekten bağımsız olamayacağını anlatır.

Şunu belirtmek gerekir ki şair son ana kadar, kaosa karşı mücade-
lele düşüncesinin marksist oluşumuna tutunmuştur.

Şiir Sanatı, insan düşüncesinin sonsuz olanakları içinde bir inanç türküsüdür:

Açtım dâvacı ağzımı, örtmem bir daha.
Duyun yakındığımı Sağduyu.
Gözü üzerimde çağın, hazır yardıma:
Köylünün kafası benimle dolu;

.....

Diyorum ki büyümedi insan daha.
Öyle sanıyor ama, bilmiyor haddini.
Göz önünde bulundursun hiç olmazsa
İki büyüğü onu: Us ve sevgi!
(*Şiir Sanatı*)

Bu son dönemde, şiirleri açık bir duruluktadır. İmgeler ve düşünce bileşimleri hâlâ cesurdur, ama yapıları sağlamdır ve güçlü bir birlik onları demet halinde toplar.

Son aylar da geçer. Kurşun renkli bir gökyüzü çökmektedir şairin üstüne. Balaton gölü kıyısındaki boş bir kaplıcıyı tekdüze bir Kasım yağmuru örtmektedir.

Son iki şiir özet, bilanço niteliğindedir. Gençliğine doğru son bir bakış fırlatır şair. O an, kendi kişisel hüznü aynı zamanda bütün bir halkın üzüntüsünü ifade etmektedir:

Kazılmış içine demir yüzüğün
güzel bir söz, yeni bir dünya
halk, toprak. – Yasamız savaş yasası
ve altın yüzükler daha güzel hâlâ.

.....

Kendisinde ne ocak, ne aile
ama başkalarında olabilir diyenler için
ilkyaz güzeldir, yaz da öyle
ama güz daha güzel, kışsa en güzeli mevsimlerin.
(*İşte Buldum Yurdumu*)

Sonra, son perde gelir. Önce doktora bir mektup: *Sevgili doktor K... Sizi sevgiyle selâmlarım. Nafile yere denemiş olurdunuz olanaksız...*

Bir aile pansiyonu odasında kavga eden iki kızkardeş, gürültüyle oynayan çocuklar. Dostlar ve Flora uzakta, Budapeşte'deler. Trajedinin dekoru da böyle. Küçük istasyondaki uzun bir marşandiz katarı işi tamamlayacak. Antik dramdaki haberci rolü de köyün delisine düşüyor.

Ama Attila József'in ölümü, intiharı çağdaşlarının gözünden kaçmayan bir simgesel anlamla yüklü. Macaristan'ın insancıl ve

evrensel son büyük şairini ezen tren aynı faşizm ve savaş canavarı gibi gidiyordu.

Bu ölümden birkaç ay sonra, sonun başlangıcı geldi. 11 Mart 1938'de Nazi birlikleri, Orta Avrupa'nın kaderini belirleyerek Avusturya'yı işgal ediyorlardı. Şairin dostları dağıldılar. Kimileri sürgüne gitti, kimileri fırtınada kayboldu, bazıları ihaneti seçtiler, bazıları da görevlerinde kaldılar. Ama bu trajik yılların en koyu karanlıklarını bile aştı József'in sesi ve anısı.

Çeviren: Okay Gönensin

V. KER.
JÓZSEF ATTILA
UTCA
20 ————— 22

József Attila 75 éves

ATTILA JÓZSEF'İN OZAN NİTELİKLERİ

Andras Fodor

Tarihsel dönüşümden, 1945'ten sonra, Attila József'in iki dünya savaşı arasındaki şiirin en büyüklerinden biri olduğu, Avrupa çapında Lorca ve Mayakovski'yle karşılaştırılabileceği kısa zamanda anlaşıldı. Çağ açıcı önemi kavranmakla birlikte, erken ölen ozanın kendinden öncekilerle ve aynı dönemde yaşayan ozanlarla ortak yanları Macaristan'da uzun yıllar incelenmemiştir. İyi ya da kötü niyetli önyargılar, günlük politikanın yararcı ilkeleri, marksist edebiyat biliminin geçici dogmatizmi, parçayı bütünden ayıran (hatta çoğu kez bütüne karşı kullanan) araştırma yöntemleri, bu arada daha incelikli, daha sakıncalı oldu; sürekliğe daha büyük önem vererek eğiliyor. Bugün artık sözünü etmesek bile, Attila József şiirinin biçim estetiğinin *Nyugat* (Batı) okuluyla yakından bağlı olduğu ortada. Adını bilinçli olarak seçen *Nyugat* dergisi Macaristan'da 20. yüzyılın ilk yarısında en önemli edebiyat organıydı. Yayın ilkeleriyle her zaman Batı Avrupa ülkelerinin çağdaş edebiyatlarına ayak uydurdu. Dergiye yazarlar, Tuna kıyısında sembolist, empresyonist deneyleri olduğu gibi, na-

türalist ya da ekspresyonistlerin mecazlarını da yerleştiren kimse-lerdi. Topluma bakışlarında (Horthy döneminde bile) burjuva muhalefeti belirlilik kazanıyor, aynı zamanda Macar edebiyatının o aşırılıklara kaçmayan klâsik mirası da korunarak sürdürülüyordu. Attila József, ilk önemli şiirlerinin yayınlandığı bu dergide, daha öğrenci iken, çağdaş şiirin geniş yelpazesini, zengin biçim kültürünü tanıyabiliyor. Sonraları, ilkesel ve pratik nedenlerle *Nyugat*’ın doğrultusundan ayrılıyor. Devrimci işçi ozan olmak istiyor. Bir demir işçisiyken ozan olan Lajos Kassak’ın coşturucu şiirleri onu büyük ölçüde etkiliyor. Paris’te kaldığı yıl (1926/27) sürrealizmin ironili grotesk çağrışımları, gözüpek ele avuca sığmazlığı ilgisini çekiyor. Ülkesine döndüğünde, Béla Bartok’un folkloru klâsik/senfonik müziğe yükselten çalışma sonuçlarından küçümsenmeyecek ölçüde esinlenerek, en eski, katışıksız biçimlere, türkü ve balad türü şiirlere canlı bir ilgiyle eğiliyor. Bu arada, heyecanlı bir yol arayışın bu erken döneminde, 1926’da Viyana’dan yazdığı bir mektupta artık çok haklı olarak şöyle diyor: “Béla Balazs ve György Lukacs – özellikle bu ikincisi – kozmopolit olmayan, dünya edebiyatı düzeyinde ilk işçi ozan olarak çok büyük ozan sayıyorlar beni.”

Ne var ki bütün bu etki ve öğelerin tümü bile, “Batılıların”, Mihaly Babits, Gyula Juhász, Dezsö Kosztolanyi ve öbürlerinin, Batı Avrupa örneklerine dayanarak Macar şiirinde yerleştirdikleri titizlikten, yapı yeteneğinden ve ritm yetkinliğinden uzaklaştıramadı kendisini.

NEDEN HER YÖNÜYLE YENİ VE GEÇERLİ

Bütün bunlara karşın, neden Attila József’i her yönüyle yeni ve bugüne kadar geçerli duyuyoruz? Israrlı bir inançla üstlendiği, hemen hemen bir kurban olarak gerçekleştirdiği ödev için değil yalnız. Ölümü üzerinden elliyi aşkın yıl geçtikten sonra bile, hak arayan yoksullar adına sorduğu o insanı yaralayacak kadar açık sorular ve acısını çeke çeke bizim yerimize de verdiği yanıtlar için değil. Varlık ve toplum sorunlarını yaşadığı, sanatında bütün bu ilkesel içeriği ruhsal hale getirdiği o üslup ve tutum aşılamaz kal-

dı. Bir işçi ozanın şiirini değerlendirirken, yanlış anlamaya olanak bırakmayacak biçimde şöyle demişti: "... (ozanın) aslında sosyalizm uğrunda, her şeyden önce de sosyalizmi şiir olarak ne kadar yaşadığı değerlendirilmeli." Demek ki, Attila József'in eskimeyecek asıl değeri, yazgı ve kişiliğinden doğan, gerek duyular, gerek hayaller, gerekse mantık alanındaki özel ve bağımsız bakış biçiminde ve üslubunun özgünlüğünde beliren insani niteliktir.

Söz konusu bu özgün bakış biçiminin göze çarpan öğelerinden biri, büyük gerilimleri yoğunlaştıracak, koca koca alanları kapsayacak oran ve ağırlıkların seçimi ile devleşmeyi amaçlayan şiirsel yapıların gerçekleştirilmesidir. Çünkü ozanın imge yaratıcılığını incelersek, görürüz ki, sözcükleri birbirine bağlarken, her zaman usun o kıvılcımlı gücü ardında, elle tutulabilir gerçeğin tat, renk ve biçim güzelliği, eşya ve kavramlara da ruh, kişilik veren insanlaştırma yeteneği yatmaktadır. Büyük bir olasılıkla bu yüzden, hiçbir zaman bireyselden uzak, aşırı bir sözcük seçme titizliğiyle de, kalıplaşmış biçimleri getiren tumturaklı konuşmayla da ilişkisi olmadı. Yazdıklarının her parçasını, her yönelimini kendisiyle uyumlu kıldığı için sıfat, betim, fiil ve çağrışımlarına her zaman yüksek gerilimli yoğunluklar kazandırıyor. Örneğin *Anacık* şiirinin o unutulmaz kapanış imgesine ya da *Ode* şiirinin hemen hemen kozmik hayaline işte böyle erişiyor:

(Sabah göğü ne kadar yüksek!
Ordular ışıldıyor madenlerinde.
Kamaştırıyor gözlerimi parlaklık.
Yitip gidiyorum sanki
duyarak tren gibi tıkırdadığını yüreğimin
ve çarptığını.)

AYAĞA KALDIRICI, KORO GİBİ SÖYLENECEK ŞİİRLER

Kalabalık, Parababalarının Kârı Üzerine vb. şiirlerinin kanıtladığı gibi, ozan, dünya ekonomik bunalımından (1929) sonra daha da bırakılmış duruma düşen işçi sınıfını, doğrudan ayağa kaldırıcı, nerdeyse koro gibi söylenecek şiirlerin sesiyle destekle-

mektedir. El ilânlarının üslubunu andıran bir şiirine kendisi şöyle sesleniyor: “*Şiir, git, sınıf savaşı ol!*”

Oysa toplumsal savaşıma hizmet ederken, şiirinin sanat yapısı kalmasına her zaman büyük bir duyarlık ve titizlikle eğiliyor. Ülkeyi saran yoksulluğu toplumsal katmanlarda yansıtan tipleri gözden geçirirken (*Söyle Ne Olgunlaştırıyor şiiri*) topraksız köylünün yoksulluğunu esprili bir çağrışımla şöyle anlatıyor: “..bıyığında ekmek kııntısı sallanmıyor..”, işçi ozanı, yani kendisini ise şöyle: “Adı varsa, herhangi bir sabuntozununki gibi, yalnızca üstündeki marka..”

Baltacı adlı şiirde sansür yüzünden kullandığı istiare, bir yandan elbet ozanın elini bağlarken, dilini, hayal gücünü nasıl güçlendirdiğini ortaya koyuyor. (Ozan Macarca *töke* sözcüğünün iki anlamlı olmasından, bir yandan “gövde”, öte yandan “sermaye” anlamına gelmesinden yararlanıyor.) Attila József bunu, işi doğrudan tanıdığı için yapabilir. *Töke*’yi deviren işçinin ozanca kaleme alınan gücü, yalnız soyut toplumsal bir düşünceyi yansıtmakla kalmamasından, gerçek bir baltacıyı göz önüne sermesinden kaynaklanıyor. En küçük ayrıntılarda bile madde ile savaşımın tadı, rengi elle tutulabilir bir gerçeklikle duyuluyor:

Odun kesiyorum, kestikçe yığılıyor serin serin,
parlaklaşıyor budaklar hıçkırığa hıçkırığa,
kırıklar düşüyor uçuşan saçlarıma
sokuyor elini enseme gıdıklamak için –

Ve ikinci dörtlük, zorlu bir işe girişen işçinin çabalarını esrimeye kadar arttırdığı, bedensel olarak da onu sanki düşmanca, soğuk kış dünyasının boyutlarına kadar büyüttüğü ve öfkeli hoşnutsuzluğunu doğal bir biçimde başka benzerlerine bağlayabildiği için

-Hey, devir bakalım gövdeyi, ağlayıp sızlanma,
sana mı düştü gözyaşı dökmek her kıymığa!

çağrısı politik bir tezin aydınlatılması havasını uyandırmıyor. Ve bu girişin lirik haklılığından sonra, istiare birden açık bir konuşmaya dönebilir:

Dört bir yanından vuracaksın yazgının
bırak da beylerin bozkırı hıçkırırsın –
gülümsüyor geniş yüzlü balta.

Annem şiiri, Attila József'in, erken yitirdiği en yakınının eksikliğini acılarla kavrayıp onu maddi manevi tüm varlığıyla yeniden yaratmaya çalıştığı ilk ürünlerinden biri. Çocukluğundaki bir seyre dalışla sesleniyor:

Fincanı aldı iki elinin arasına
bir Pazar günü akşamüstü
dudaklarında hafif bir gülümseme
öylece oturup kaldı alacakaranlıkta –

“Küçük bir tencereyle” eve getirilen yemeğin çağrışımıyla “büyük bir tencereyle” yiyen beylerin akşam yemeği üzerinde düşünüp kaldıktan sonra, yetişkin adamın geriye bakan, dersler çıkaran düşüncelerine hiçbir zorlamaya düşmeden götürüyor okuru. Çamaşır-cı kadının durumunu sosyolojik bir doğrulukla, ama yine de ozanca anlatıyor. Uyarısı yüksek sesle değil, usulca konuşur gibidir:

İnceydi vücudu kırılacak kadar
daha da ince oldu kırınca sermaye –
çalıştırın kafanızı emekçiler –

Kendi üstüne dikkati çekmek isteyen başka bir ozan belki de şiirini burda noktalar. Ama Attila József, üstüne basmadan bir başka şey ekliyor, geç kalmış bir üzüntüyle çocukluğundaki gözlemin yanlışlığını itiraf ediyor:

Boynu kıvrıldı çamaşır yıkamaktan,
bilemedim ne kadar genç olduğumu,
temiz önlükler kuşanırdı düşlerinde
selâmlardı onu postacı o zaman.

ŞİİR YAPISI, ŞİİRLEŞTİRME YÖNTEMİ

Ozansal dünya görüşünün zenginleşmesini, 1930'lu yıllarda yazdığı büyük düşünsel şiir kompozisyonlarında (*Kenar Mahallede*

Gece, Kentin Kırısında, Ode, Tuna Kırısında, Thomas Mann'ı Selâmlama) izliyoruz. Bilinçli şiir yapısını, şiirleştirme yöntemini bunların her birinde kolayca saptayabiliriz. Çıkış noktası hepsinde de somut çevredir. Örneğin *Kenar Mahallede Gece*'de, oturduğu ıssız evin mutfağı. Giderek koyulaşan gecenin canlı bir kişi olarak gösterilmesinde canlanan eşyalar yardımcı oluyor, sonra Gece kendisi de yola çıkıyor, ozan ise ardından gidiyor. Fabrikaların, mahallede gittikçe azalan yaşam belirtilerinin sanki bir çeşit dökümünü yapıyor. Ve artan üzüntülü görüntülerden sonra sesi sonunda yine de büsbütün ağırlaşmıyor; tersine, anlatımdan, temiz bir lirik söyleyişe dönüyor: İtiraf ve vaat bu, yoksulların gecesinden yana olan.

Dış dünya, eşyalar ozanın elinde insani bir yüz kazanıyor: “Fırça hemen hemen ayağa kalkıyor, sürünüyor”, yıkılan duvar “düşüp düşmeyeceğini düşünüyor”, dokuma tezgâhlarına vuran ayışığı “dokumacı kızların çözölen düşlerini” “hırçınca” dokumayı sürdürüyor. Ya da şu dizelerde imgelerin daha önce rastlanmayan esprili bileşimini görüyoruz:

Her şey nemli, her şey ağır,
yoksulluk ülkesinin
kûf çiziyor haritasını.

İmgelerinde olağanüstü bir duyarlılık, olağanüstü bir akıllılık ile buluşuyor. Gerek benzetmelerin elektroşok gibi tansık etkisi uyandırmasında, gerekse eğretilmelerin yoğun içerikli olmasında hayal gücüyle mantığın yapıcı-yaratıcı ortaklığı belirleniyor. Hayal ne kadar güçlü bir coşku ile ısınırsa ısınsın, her şeye düzen veren us onu aydınlatıyor ve uzaya kadar yükselen imgenin heyecanında bile o bütünleşme ânı bir saat şaşmazlığıyla parlıyor. Dikkatimizi fırtınalı bir heyecan sürüklerken bile, somutluk, titiz bir gerçekçilik hiçbir zaman, iç sıkıcı o son şiirlerde dahi (*Biliyorum Bağış Yok, Kazıkla Geldin, İşte Buldum Yurdumu*) bozulmuyor.

NE “PROLETKÜLT”

NE DE BURJUVA ESTETİK İLKELERİ

Yaşamı boyunca sınıfının dâvasını üstlendiği için, sosyalizmin

bir ülkede, Sovyetler Birliği'nde gerçekleştirilmesine yönelik denemeyi büyük bir ilgiyle izledi. Uğradığı aşağılanmalara karşın, bu konuda bilgilenmek için bıkip usanmadan çaba harcadı. Ne var ki ilk beş yıllık plân dönemi sonuçları ve ilk yazarlar kongresinden aldığı olumlu bilgiler ardından, otuzlu yılların ortasında yasalara aykırı olayların, amaçları belirsiz dâvaların, tutuklamaların haberleri gelmeye başladı. Buna karşın, *Tuna Kıyısında* ve *Yurdum* şiirlerini o dönemde yazdı. Doğrusu son şiirlerinde kaygı, kuşku ve hayal kırıklığının sesleri de duyulur, ama bu korkulu duyguları çağın bütün radikal Macar aydınları paylaşmak zorunda kalmıştır. İnancını korumak isteyen sosyalist insan “Açtım dâvacı ağzımı, örtmem bir daha. / Duysun yakındığımı Sağduyu. / Gözü üzerimde çağın, hazır yardıma: / Köylünün kafası benimle dolu; / beni seziyor işçinin bedeni / iki ağır devinim arasında..” diye söz verirken, bir yandan da Thomas Mann'ı selâmladığı sırada haklı olarak kaygılarını dile getirir: “Yeni ülkülerin kurtları nerden üstümüze salınacak”?

Kuşkusuz, bağlandığı, kabullendiği toplumun sosyalist geleceği uğrunda ölene dek savaşıyordu. Ona göre değildi “sızlanıp hizmet etmek / elden ayaktan düşüren alçak güçlere”. Yapıtlarında sınıf ve halkın, ülke ve dünyanın, birey ve insanlığın birbirinden ayrılmaz iç içeliği yeni ve güzel bir anlam kazandı. Dünyayı anlatmaya marksist bilinçle hazırlanırken hiçbir zaman yalan söylemedi, kendi geçim sorunlarını da örtbas etmedi. Ozanlık söz konusu olunca, ne “Proletkült”le uzlaştı, ne de burjuva estetikçilerin ilkeleriyle.

1935'ten kalma bir mektubunda şöyle yazıyor: “Ben proleterliği de bir biçim olarak görüyorum: gerek şiirde, gerekse toplumsal yaşamda; ve onun motiflerinden bu anlamda yararlanıyorum. Örneğin kimsesizlik duygusuna sık sık kapılıyorum ben, ve ifade etme isteğim, yıkıcı-yaratıcı istemim açısından, çağımızda kapitalizm kavramı ile kendi bırakılmışlığına anlam kazandıran ıssız bölgeler yararlı bir araç oluyor, oysa beni ozan olarak salt kendi kimsesizlik duygularımın biçime sokulması (ifade edilmesi) ilgilendiriyor. İşte bunun için yazık ki solda da yerimi bulamıyorum – çünkü benim, kafadar yokluğunda giderek daha acı bir bilinçle biçim olarak kaleme aldıklarımı onlar içerik sayıyorlar.”

Attila József'in mıknaş gibi birbirine kenetlenen sözcüklerinde,

katışıksız usun yön verdiği coşkularında, geniş ufuklar açan imgelelerinde bizi hayran bırakan, yalnız gösterdiği çaba değil; ama sosyalist bir yaratıcı ruhun son yetkinleştiricilerinden biri olarak, kırılğan kişiliğine, hastalığına, hayal kırıklığının yıkıcı acılarına karşın, yaratıcı gücünü, tıpkı bir çekirdeğin kabuklarının içini doldurması gibi biçimin, düzenli söyleyişin sert çerçevesine alması, yazgısının öğretisini “hiçten hiçe karşı” bir anıt olarak yükseltebilmesi.

Yaşamının son ilkyazında kaleme aldığı *Mart* şiirindeki güncel haberler de, tıpkı bir eş arayıp bulmanın iyimserliği ve son sevginin mutluluğu gibi, şiirsel bir coşku halini alıyor. Dizelerin ardında, İspanya İç Savaşı’na ilişkin olayları izleyen politikaya açık bir yazarın, ülkede o sıralar başlatılan antifaşist hareketin (*Mart Birliği*’nin) çabalarını berimseyen “toplumsal” bir kişinin ilgisi de yansıyor.

Bireysel mutluluktan (*Flora*’ya sevgisinden) kazandığı denge, toplumsal ilgiyi de, başkalarına karşı duyduğu kaygıları da uyandırıyor içinde. Tasarılar yapmanın sevinci –işte küçücük bir sıcaklık da–, *Mart* şiirinin sonunda görüldüğü gibi, bütün insanlığın geleceği uğrunda iyimser bir ilâhinin tutuşması da yeter ona.

Bugün uzay gemileri, yıldızlar savaşı ve gezegenlerarası yolculukların kaygılı umutları arasında, uzayı gelecekteki yurdumuza, verimli bir geleceğe dönüştürecek torunlarımız konusunda, acaba daha katışıksız bir inançla, daha duyarlı, daha insancıl böyle bir kehanet yazıldı mı:

Güzel, akıllı kızı yaratacağız
zeki, gözüpek oğlu çünkü biz,
bizden bir parça yaşayacak onlarda
nasıl saklıysa Samanyolu’nda
bir parçası güneş ışığının –
ve güneş karardığı zaman, soyumuz
uçacak bir araçla, konuşa söyleşe, umut dolu,
işlenebilir yeni yıldızlara doğru.

Çeviren: Edit Tasnádi

ATTILA JÓZSEF'İN ŞİİRLERİNİN FRANSIZCA BASIMINA ÖNSÖZ

Eugene Guillevic

Bildiriler gibi uğulduyor yapraklar...
Gürle orman yoldaş, gürle...

Attila József'in bu imgeleri “bulmuş” olması, bu imgelerin ona doğal olarak gelmesi, onun bir militan olduğunu kanıtlamaktadır. Aslında bunun altını çizmeye gerek yok: Bir ormandaki ağaç yapraklarının gürültüsünün size bildirilerin gürültüsünü anımsatması için militan olmanız, bu bildirilerin yaşantınızda temel bir yeri olması, aklınızdan çıkmaması gerekir. Ve de “gürleyen orman” a “yoldaş” demek...

Çok açık bir şeyin bütün şiddetiyle yüklü olan bu iki imge aynı zamanda Attila József'in bir şair olduğunu kanıtlıyor. “Şiirsel yaşlılık”tan kurtulmuş, şiirin ağır ağır biçimlendiği, yoğunlaştığı, kristalize olduğu o merkezin çevresinde alışkanlıklar, okumalarla yığılan jeolojik denebilecek tabakaları da aşmıştır. Attila József

ağır ağır aştı onları, kendi merkezini buldu; yaşam, düşünce, mücadele, sefalet, aşk, bilinç, düş, başkaldırma, irade yıllarının, kendisinin ve başkalarının, yoldaşlarının, yurttaşlarının yaşanmış yıllarının getirip yığdıklarını topluyor orada.

Ve işte şairin ölümünden bu yana, bu mücadele, umut ve trajedi yılları boyunca Attila József'i bağrına bastı Macar halkı, onun adında kendine yaslandı ilerlemek için...

İzin verirseniz bu övgüler, Attila József'in beslendiği, çevirmekten hoşlandığı Fransız şiirine de gidiyor. Macar toprağının ve sokaklarının çocuğu, demişti. Evet, ama aynı zamanda Fransız şiirinin de.

Burada Attila József'in yapıtını incelemeye girişmeyeceğim. Bu, giriş yazısının çerçevesini aşar, hem de özellikle benim Macarca konusundaki cahilliğimin engellediği bir bilgiyi gerektirir böyle bir inceleme. Onunla çok ilgilendim. Şiirlerinin bir bölümünü çevirdim, başka çevirileri ve birkaç inceleme okudum.

Attila József'te bir Gavroş* yaşıyordu: ömrünü 1905-1937 arasında, Birinci Dünya Savaşı, karşı-devrim ve faşizm döneminde geçiren bir Gavroş. Ve ne yaşantı! 1937'de bir iş istemek için yazdığı biyografisi acıdır. Yaşantısının her yılı tek bir sözcükle belirlenebilir: Sefalet. Bu sözcüğü de kendi içinde bölümlere ayırabiliriz: Yoksulluk, açlık, yalnızlık, bırakılma, intihar – ama şunları da eklemek gerek: İyilik, alay, taşkınlık, isyan, gülme, evet gülme ve bu yaşantıyı kendisi ve başkaları için değiştirme iradesi, devrimci irade.

Otuz iki yaşında, değiştirmek istediği toplumun, o dönemde Horthy'nin Macaristan'da sürdürdüğü insanlık dışı rejimin bir kurbanı olarak öldü.

Attila József'in şiirleri insanı sarar, kavrar, bir şeyler katar insana. Gerçeği yüzünüze fırlatır, gerçeğin içine batırır sizi.

Bazen, kara bir şair olduğunu söylerler onun. Bu konuda an-

* Gavroş: Victor Hugo'nun Sefiller romanındaki ünlü kişilerden biri. 1848 devrimi sırasındaki sokak çatışmalarından birinde ölür –ç.n.

laşmak gerek. Şiirler, şairin yaşantısından ve onu çevreleyenenden oluşur. Evet, Attila József'in şiirlerinde kara bir yan var. Ama yalnız kara değil bu şiirler: Hem kara, hem kırmızı. Bu kırmızı, canavarca olana karşı mücadeleden, canavarca olanın düşünce ve iradeyle yadsınmasından gelir.

Attila József'in şiirinde ilk bakışta çarpan, içtenliği, hatta kabalığı, doğrudan tavrıdır. Aynı zamanda kesinliği. Ve gerçek tonu. Sanki o zorlu yaşantısının dışındaymış gibi imgelerinin nasıl patladıkları hemen fark edilir: Ülkesi tarafından belirlenmiş sefil, göçebe, militan deneyinden çıkmıştır bu imgeler.

Ama, her şeyi, kişisel yenilginin mutsuzluk karşısında bir zafere dönüştüğü o yüceliğe çıkartma, övme yeteneği vardır onda.

Hep işaret eder ve önceden benimsenmiş ilkeler adına olmaktan çok, şiirde ulaştığı o yücelik adına işaret eder. Aynı zamanda da söyler söyleyeceğini.

Şair olarak söyler.

Şubat 1960

Çeviren: Okay Gönensin

TEMİZ YÜREKLE

(Seçme Şiirler)

Türkçesi:

Kemal Özer – Edit Tasnádi

ÖNSÖZ

Lidi ablamın kardeşi işte burda,
Peşteli bir soydaşı Batu Han'ın,
yavan ekmekle yaşadı yıllarca
ve altına girmedi gök mavisi bir yorganın;
koca bir bakraçla fasulya kaynatıyor
onun şiirleri için ölüm –
hey kentsoylu! hey emekçi! –
ben, Attila József, buradayım işte!

ATTILA JÓZSEF

Neşeliydi, iyiydi, ısrarlıydı belki de
doğru bildiklerini yalanladıkları zaman.
Yemeği sevdi ve kimi bakımlardan
tanrıya bile benzedi.

Bir yağmurluk armağan etti
musevi bir doktor ve akrabalar ona
Bir-Daha-Burda-Görmeyelim adını taktılar.
Hristiyanlıkta karşısına çıkan
papazlardı ancak, huzur değildi –
yıkımı bir ülke kadar kocaman

ama siz tasa etmeyin yine de.

ANACIK

Bir hafta boyunca dura düşünce
anacığımı getirdim gözümün önüne.
Gıcırtılı bir sepet kucağında
çabuk çabuk tırmanırken çatıya.

O zamanlar söz dinlemez bir çocuktum
bağırırdım, tepinir dururdum.
Şişkin çamaşırları bıraksın da
beni çıkarsın diye yukarıya.

O çıktı ve astı onları sessizce
çıkışmadı bana, hatta bakmadı bile
ve hışırdadı parlak çamaşırlar
döndüler yüksekte, uçuştular.

Artık geç, ama bilseydim tutturmazdım,
onun ne kadar büyük olduğunu şimdi anladım –
saçları gökyüzünde dalgalanıyor külrengi
göğün suyunda eritirken çiviti.

ANNEM

Fincanı aldı iki elinin arasına
bir Pazar günü akşamüstü
dudaklarında hafif bir gülümseme
öylece oturup kaldı alacakaranlıkta –

Getirdi küçük bir tencereyle
akşam yemeğini beylerin evinden,
yattık ve ben düşündüm beylerin
büyük bir tencereyle yiyeceklerini –

Annemdi, ufak tefek, öldü erkenden,
erken ölür çamaşırcı kadınlar çünkü,
titrer ayakları taşıdıkları yükten
ve ağırır ütü yapmaktan başları –

Dağ isterse işte çamaşırlar
sinirlerini dinlendirmek için bulutlarla
işte buhar ve hava değiştirmek isterse
çamaşırcı kadın için işte çatı –

Görüyorum onu, elinde ütöyle kalakaldı.
İnceydi vücudu kırılacak kadar
daha da ince oldu kırınca sermaye –
çalıştırın kafanızı emekçiler –

Boynu kıvrıldı çamaşır yıkamaktan,
bilemedim ne kadar genç olduğunu,
temiz önlükler kuşanırdı düşlerinde
selâmlardı onu postacı o zaman.

DUMAN

Küçük, ince bir duman çiçekleniyor ayın önünde.
Açılıp kapanıyor, yalpalıyor, çöküyor gümüşsü
rengiyle.

Gökteki serinlik, belli belirsiz görünüyorsun
arasından.

Çok çektim, güçsüz düştüm bundan böyle,
uçuyorum günlük dertler nasıl çekip giderse,
sen gökteki serinlik, görünüyorsun benim içimden
geçerek.

Uçup gidiyorum burdan, ama yaşama uğrundaki
coşkun kırmızı titreme sallıyor dünyayı ve
ey gökteki serinlik, görünüyor geçerek senin içinden.

TEMİZ YÜREKLE

Ne babam var, ne annem
ne tanrım var, ne ülkem
ne beşğim var, ne kefenim
ne öpücüğüm var, ne sevgim.

Üç gündür bir şey yediğim yok,
ne az yerim, ne çok.
Yirmi yaşım güç kaynağı,
satıyorum yirmi yaşımı.

Alan kimse çıkmazsa
ben de satarım şeytana.
Hırsızlık ederim bozmadan yüreğimi,
gerekirse hatta vururum birini.

Yakalayıp beni asarlar,
kutsal toprağa atarlar
ve güzelin güzeli yüreğimden
bir ot biter, yiyeni öldüren.

YOKSUL İNSANIN BALADI

- Yoksul insan, kaç verirsin beşiği?
- Çocuk daha ufacık, nasıl veririm ki?
- Gücüm büyük benim, ben kralım,
Sen vermezsen, ben zorla alırım.

Yoksul insan bir tek söz ederse
Kral hemen çağrı çıkarır askere.
Ama beşiği göle atar yoksul insan.
Ufacık çocuğunu da atar ardından!

Yoksul insan cezaevinde ağlayıp durur.
Yoksul insan cezaevinde gülüp durur.
Çocuk artık bu kötü dünyada yaşamayacak.
Su dünyasında daha güzel bir yazgısı olacak!

BAĞIRAN BEN DEĞİLİM

Bağiran ben değilim, yer gümbürdüyor,
Dikkat et, dikkat, delirdi çünkü şeytan,
Duru derinliğine saklan pınarların,
Yassılıp gir sırçadan yaprağın içine,
Işığının ardına gizlen elmasın,
Taşların altındaki böcekler arasına,
Fırından yeni çıkmış ekmeğe gizle kendini
Sen ey zavallı, sen ey yoksul.
Toprağa sız serin sağnaklarla –
Kendi içinde kalırsan değil
Başkasında yıkayabilirsin ancak yüzünü.
Bir çim yaprağının o ufacık keskin kenarı ol
ve ekseninden daha da büyük dünyanın.
Ey makinalar, kuşlar, yapraklar, yıldızlar!
Çocuk için yalvarıyor kısır anamız.
Dostum benim, değerli, sevgili dostum,
İster dehşetli olsun, ister harika,
Bağiran ben değilim, yer gümbürdüyor.

KAZIKLA GELDİN...

Çiçekle değil kazıkla geldin,
öbür dünya da neymiş dedin,
annene bir çuval altın sözverdin
boş yere otur bakalım şimdi burada,

ağaç diplerindeki deli mantar gibi
(düşünen varsa budur aklından geçirdiği)
Yedikule'ye kapatmışlar seni
çıkacak değilsin ordan bir daha.

Söyle niçin taşları dişledin?
Geç kalmışken niye acele ettin?
Düşleri neden geceleri görmedin?
Söyle aslında istediğin neydi?

Örtü tutmadın üstünde başında,
kabuk bağlatmadın hiçbir zaman yarana,
ünlüsün, istediğin ünlü olmaksa.
Delisin. Bunca yaptığın neye yaradı ki?

Sevda mıydın? Kimdi seni kendine bağlayan?
Kaçtın mı? Ardına düşüp kimdi kovalayan?
Olup bitenin kalk bakalım altından,
ne bıçağın var ne de ekmeğin.

Kapatmışlar seni Yedikule'ye,
sevin, odun alacak para geçince eline,
yumuşacık bir yastık işte
daya başını usulca ve sevin.

BUNCA DERT ARASINDA

Bir de senin derdin bunca dert arasında
öfke duyuyorum uykulu tarlalara
ve tıptırtılı tepelere, çiy kaplı,
gözlerime kadar indiriyorum şapkamı.

Yürüyorum iri adımlarla ve acı duyarak
otlayan danaların arasında oturarak
seni andırıyor burunları bile
pembe ayaklarıyla basıyorsun yüreğime.

Atıyorum çuvalımı fundalığın üzerine
değneğimle vura vura çiçeklere,
bağırان benim saksagan öterken,
derttir bir uçtan bir uca otlağı bürüyen.

Kaçarsan benden, gitme uzağa,
önlük olayım beline, beni yırtma,
türkün olayım sürdür söylemeyi,
ekmekçiğın olayım çiğneyip geçme beni.

BİLİYORSUN BAĞIŞ YOK

Biliyorsun bağış yok,
pişmanlık boş bundan sonra.
Erkek mi olman gerekir öyle ol.
Ot bürüyecek toprağını nasılsa.

Suç daha kolay değil,
boşuna akıttığın gözyaşı.
Sevin ki en azından
sensin bunun kanıtı.

Ne suçla! Ne de söz ver!
Kötülük etme kendi kendine,
arasına girme kalabalığın
boyun eğmediğin gibi eğdirme de.

Kal artık işe yaramadan,
gizlerin de düşme ardına.
Sen de insan değil misin
tepeden bakma insanlığa!

Unutma nasıl hırıldadığını
ve yalvarıp yakardığını boş yere.
Yalancı tanık olmadın mı
kendi doğru dâvanda bile.

Tökezleyince tanrıyı çağırdın,
tanrı değilse insan, iyi o da.
Ve bozulmuş çocuklara rastladın
psikanaliz sırasında.

Hafif sözlere kaptırdın kendini
paralı destekçilere de
ve bak hiçbir zaman söylemedi
sen iyisin demedi hiç kimse.

Seni sevdiler ama aldattılar
aldattın ve sevemeyeceksin artık,
dolu silahı şimdi
daya bomboş yüreğine

ya da sağduyuyu at bir yana
umut besle sevgi için,
çünkü kim güvendiye sana
sen de bir köpek gibi güveneceksin.

İŞTE BULDUM YURDUMU

İşte buldum yurdumu,
toprağımı, çağrıldığım adı
gömen bulunursa beni bir gün
eksiksiz yazar artık gömüttaşımı.

İçine alıyor bu toprak, kumbara gibi.
Gereksinim duyulmaz (ne yazık!)
çünkü savaştan artakalmış paraya
yirmi kuruşluk, demir altılık.

Kazılmış içine demir yüzüğün
güzel bir söz, yeni bir dünya
halk, toprak, — Yasamız savaş yasası
ve altın yüzükler daha güzel hâlâ.

Tek başımayım nice zamandır.
Geldi sonradan birçoğu bana.
Yalnızsın dediler, oysa ben
birlikte mutlu olurdum onlarla.

Boş yere yaşayıp gittiğimi
kestirebilirim artık kendi kendime.
Deli rolü oynattılar bana
ve şimdi yararsız ölümüm bile.

Kasırgalar ortasında yaşam boyu
yerimde tutunup kalmaya çalıştım.
Gölünç, uğradığım kötülüklerden
daha fazlasını yapmayışım.

Kendisinde ne ocak, ne aile
ama başkalarında olabilir diyenler için
ilkyaz güzeldir, yaz da öyle
ama güz daha güzel, kışsa en güzeli mevsimlerin.

YORGUN İNSAN

Tarlalarda birkaç ağırbaşlı köylü
yollanıyor evine doğru suskunca.
Uzanmışsınız yan yana: Irmakla ben,
uyuyor incecik otlar yüreğimin altında.

Sessiz büyük bir dinginliği yuvarlıyor ırmak,
çiy kesiliyor dertlerle yükler, içimdeki;
ne erkek, ne çocuk, ne Macar, ne kardeş,
burda uzanmış yatan yalnızca yorgun biri.

Bir iç rahatlığı dağıtıyor akşam,
ben bir dilimim bu sıcacık ekmekten,
gök de dinleniyor şimdi, durgun Maroş ırmağına
ve alnıma yıldızlar konarken.

TUNA KIYISINDA

I

Oturdum alt basamağına rıhtımın
baktım nasıl yüzüyor karpuz kabuğu.
Yazgımla baş başa, dalgın,
yüzeyin konuştuğunu duymadım, dibinse sustuğunu.
Akıyor gibiydi sanki yüreğimden çıkıp da
bulanık, bilge ve büyüktü Tuna.

Çalışırken nasılsa insanın kasları
kazarken, törpülerken, döverken, kerpiç dökerken
kızıyor öyle, törpülüyor, dövüyor, döküyor her kıpırtı
her dalga öyle gevşeyip yatışıyor gerginken.
Ve anam gibi salladı beni, masal anlattı
ve tüm kentin yıkadı çamaşırlarını.

Ve başladı bir yağmur çiselemeye
ama dindi, önemsiz bularak kendini.
Buna karşın göz gezdirdim çevreye,
mağaradan uzun bir yağmura bakar gibi:
Geçmiş, yavaş yavaş rengini yitiren
bitkin, evrensel bir yağmur gibi yağarken.

Akıp duruyordu Tuna. Doğurgan, düşünceleri
başka yerde olan bir annenin kucağında
köpükler küçük bir çocuk gibi
usulca oynadılar ve gülümsediler bana.
Ve titreştirdi onları zamanın akıntısı
yalpalayan gömütlükler gibiydi gömüt taşları.

II

Sanki bir şeyi seyrediyorum yüzbin yıldır
o an, tüm geçmiş zamanla dolu.
Bir saniye, tüm zaman hazır,
yüzbin ata da seyrediyor benimle bunu.

Çalıştılar, savaştılar, seviştiler, ne gerekliyse
yaptılar ama görmediler, ben görüyorum görmediklerini.
Toprak olanlar, gerçeği söylemek gerektiğinde
onlar görüyor benim görmediklerimi şimdi.

Mutluluk ve üzüntü gibi haberliyiz birbirimizden.
Geçmiş benimdir, şimdiki zamansa onların.
Şiir yazıyoruz – onların elinde kalem,
bense onları duyarak geçmişi anımsıyorum.

III

Annem Kuman, babam yarı yarıya Szekeley'di,
yarı yarıya Romen, ya da belki de tüm kan.
Yemek tatlıydı annem verdi mi,
gerçek güzeldi babamın a zından.
Davranışlarımda sürüyor onların kucaklaşması.
 zg n m kimi zaman bu yüzden –
Ölüm budur. Bundan do dum. "Biz ölünce
anlayacaksın!.." diye sesleniyorlar bana.

Bana sesleniyorlar, çünkü ben onlarım;
güçsüz görünüyorum ama g  cl y m bu yüzden,
 oktan da daha  okum ben, anımsarım,
ilk hücreye dek ne kadar ata varsa hepsi ben –
Öyle bir ata ki lif lif çoğalarak:
Annemle babam oluyorum mutlu bir biçimde
ve annemle babam da ikiye ayrılarak
canlı Bir oluyorum ben böylece.

Dünyayım ben – geçmiş ve şimdiki zamanda ne varsa:
Klanlar da benim, birbirlerine saldıran.
Benimle zafer kazanıyor yurt kuranlar,
ve yenik düşenlerin acısını benim duyan.
Güzel bir geleceğe borçlu bu yürekte
Arpad ve Zalan, Werböczi ve Dozsa
Türk, Tatar, Slovak, Romen karışıyorlar
birbirlerine – ey Macarlar!

..Ben çalışmak istiyorum. Geçmiş
dile getirmek bile yeterli bir savaş.
Geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek olan Tuna'nın
yumuşak dalgaları kucaklıyor birbirlerini.
Atalarımızın yürüttüğü savaşı
eritsin anımsamak ve barış getirsin
sonunda çözmektir bizim işimiz
ortak sorunlarımızı, bu da az şey değil.

AÇLIK

Biçerdöver durdu. Üzerinde güz sisi
ve buğusu gibi dönüp duruyor yorgun bir toz bulutu,
ve konuyor boyunlarına, eğilmiş öne doğru
yemeklerini yiyenlerin. Tere batmış kirli gömlekleri

soğuyor omuzlarında. Atıştırıyor sürekli hepsi de.
Öğle yemekleri ekmek ve hıyar bugün için,
yiyorlar, en küçük bir parça bile boşa gitmesin,
ısıyorlar büyükçe bir lokma, ardından yine, yine.

Aldırdıkları yok zamanın geçip gitmesine.
Ekleniyor nerdeyse birbirine ısırışlar,
ama çiğniyorlar her lokmayı bir güzel.

Sağlıklı, daha sönmemiş köylü ciğerleriyle
soluyorlar tozu, yonca kokusunu, çiğniyorlar
ve yiyorlar yalnızca, yiyorlar, konuşmuyorlar, yiyorlar.

PARABABALARININ KÂRİ ÜZERİNE

Gaz lâmbasının dibinde yoğur ekmeği,
delikli kırmızı tuğla pişir ya da;
çapa tutmaktan avucun yarılsın;
eteklerin havahyken sat kendini;
sırtüstü uzanıp tahtaları çak maden ocaklarında;
pazaryerlerinde çuvalları sırtlan;
ister bir meslek öğren, ister öğrenme –
parababaları olacak kârlı çıkan.

İpekleri yatır benzine;
iki büklüm soğan topla;
boğazla ardından ayrılmayan keçiyi;
pantolonu iyi biç, otursun giyenin üstüne;
yorulsan da ara verme, haydi!
İşinden olursun, ne geçer eline bundan?
Dilenmek mi? Hırsızlık mı?.. Kurtaramazsın yakarı –
Parababaları olacak kârlı çıkan.

Şiirler yaz istek dolu;
Prag usulü jambon hazırla;
şifalı bitkiler derle, kömür çıkart;
hesap defteri tut ve sakla gizlerini;
sırmalı şapka giy;
ister küçük bir köy, ister Paris, nerde yaşarsan –
aylık aldığın sürece
parababaları olacak kârlı çıkan.

s u n u

Ey emekçi, sürdürebilirdim daha, ama bıkarsın,
biliyorsun, havyar değil yediğin her zaman –
sana parababaları iş verdiği sürece
parababaları olacak kârlı çıkan.

BALTACI

Odun kesiyorum, kestikçe yığılıyor serin serin,
parlaklaşıyor budaklar hıçkıra hıçkıra,
kırağılar düşüyor uçuşan saçlarıma
sokuyor elini ensemden gıdıklamak için –
kadifeden kayar gibi geçiyor zaman.

Yukarda, yukarda parıldıyor donuşun baltası
bir ısıltı kaplıyor toprağı, göğü, gözü ve alnı,
uçuşuyor ışık yongaları, baltasını indirdikçe şafak –
oralarda da biri odun kesiyor, ara sıra mırıldanarak:
gövdeyi ben kesiyorum, dalları kalıyor bana.

– Hey, devir bakalım gövdeyi, ağlayıp sızlanma,
sana mı düştü gözyaşı dökmek her kıymığa!
Dört bir yanından vuracaksan yazgının
bırak da beylerin bozkırı hıçkırırsın –
gülümsüyor geniş yüzlü balta.

KALABALIK

İş istiyoruz! Ekmek istiyoruz!
İş istiyoruz! Ekmek istiyoruz!
Kalabalık geliyor, kalabalık!
Ürken sinekler gibi
uçuşuyor üzerinde
kayalar ve kıvılcımlar,
demir çubukla başına vurulanın
şimşekler uçuşması gibi gözünde.
Kalabalık
yürüyen koskoca bir orman,
kökü kandır durduğu zaman.
Verimli topraktır avuçlarıyla tabanı.
Yiyeceği ekmek yüzbin dağ,
içeceği ise sis bulutlarından engin
ve dağları örtmüş olsa da sisler
yeterli ekmeği yok kalabalığın.

Zıplatılıyor ekmek hamuru gibi
döndürülüyor, yoğruluyor
kalabalık.

Yaşamın ana hücresi, şişkin
açıyor uzantılarını
uzanıp çözülüyor amip gibi
içine alıyor kabarcıklarını.

Kalabalık yutuyor seni dünya!
Buğular fışkırıyor burun deliklerinden,
eğri büğrü izbeler dizisi
çürük dişleri.

Yakalamaya çalışıyor uzanabildiği kadar
ambar için, fabrika için, buğday tınazları için
yedi saatlik işgünü için
Büyükayı ve Samanyolu için
bol su veren kuyu için –

Romatizmalı, beli bükük atalarımın
sevimli, cılız kızcağızlarıdır
kalabalık.

Çevresinde dumanı tüten namlular.
İrmağı kurcalıyor saman çöpü –
işte alıp götürdü onu akıntı!
Ve götürdü tahta sıraları
çöp kutularını, arabaları
miğferleri, atları
kınından sıyrılmış kılıçları –

Oh!

Boşunadır onun karşısında her şey
pazarlık, lanet, sessizlik, sözcükler
hem yapıdır o
hem yapıyı kuran
aşağıda temel, yukarıda çatı
çalışan ve tasarlayan –
Yaşasın işçiler ve köylüler
sökmüyor onlara kentsoylu kurnazlığı
tekmeliyor milyonlarca ayak –
hey kalabalık, ileri, ileri!

HAVA İSTİYORUM

Neler düşünüyorum eve giderken, nelere
üzülüyorum, yasaklayan kim anlatmamı?
Yumuşacık bir karanlık indi o sırada çimenlere
kadife bir püskürtü gibi
ve yuvarlandı uykusuz incecik yapraklar, altında
ayaklarımın,
itilip kakıldığında çocukların
mırıldandığı gibi sessizce.

Fundalıklar dizüstü durdu çepeçevre kentin kıyısında
merakla bakınarak.
Aralarında sakıngan dolaşırken tökezledi güz rüzgârı.
Bu serin humuslu toprak
lâmbalara doğru bir göz attı kuşkuyla;
gölden bir yabanördeği fırladı çığlık çığlığa
yolumun üzerinde.

Düşündüm, ne kadar da ıssız buraları, istese
saldırabilir biri bana.

Derken beklenmedik bir adam çıktı karşıma.
Ama yürüyüp gitti ağır ağır.

Baktım arkasından. İstese soyabilirdi,
canım kendimi korumak bile istemiyor
o kadar yoksulum ki.

İzleyebilirler benim ne zaman, niçin ve kime
telefon ettiğimi.

Kayda geçebilirler, ne düşler kuruyorum, anlayan kim
hatta bu düşleri.

Ve bilemiyorum şimdiden, ne zaman bulurlar
yeterli neden, çıkarmak için çekmecedan bu kaydı,
hakkımı çiğnemek üzere.

Ve ülkedeki kırılğan köyler
—oralarda doğdu annem—
düşmüş canlı yasa ağacından, ayaklarımın
altındaki bu yapraklar gibi,
üstlerine basarsa kötü yazgı
çıtırdıyorlar duyurmak için yoksulluklarını
ve dağılıyorlar ufalanarak.

Yazık, istemedim düzen böyle olsun.

Ruhumun yurdu değil bu.

İnanmadım daha kolay yaşayacağına alçağın,

seçime korkuyla katılacağına

utançla kullanacağına oyunu, aldığı parayla

yyip içeceğine halkın

seçim sonrası şölenlerinde.

Böylesini düşünmedim düzenin.

Oysa ben de çocukluğumda

nedensiz dayak yedim çoğu kez,

bir tek iyi söz etseler

yapardım oysa istenen her şeyi.

Biliyordum – annem de uzakta akrabalar da

beni dövenlerse yabancı.

Büyüdüm. Dişlerimde yabancı maddeler
çoğalıyor gün günden,
yüreğimde çoğaldığı gibi ölümün. Ama hakkım var
ne ruh sayılırım daha, ne madde
yaşıyorum çünkü, ve postum değerli değil ki
olgunlukla boyun eğeyim ses çıkarmadan
serbest olmayışıma.

İçimden yönetir beni kendi başbuğum!
İnsanız, hayvan değil –
düşünen kişileriz! Yeni özlemler doğurdukça
yüreklerimiz, bir veri olamaz kayda geçecek.
Özgürlük, gel! Sen bir düzen doğur bana,
iyi sözlerle eğit, bırak oynasın
senin ağırbaşlı oğlun.

KENTİN KİYİSİNDA

Kıyısında, yaşadığım kentin,
yıkılan akşamüstlerinde
uçuyor kurum taneleri, yumuşacık
kanatlarla ufacık yarasalar gibi,
ve guano gibi konuyor
katı ve kalın.

Ruhumuza da böyle konuyor bu çağ.
Ve biktırıcı yağmurların paçavrası
ovuyor kopuk kurşun çatıları –
üzüntü de yüreğimizi ovuyor
silip atamıyor ama
üstünü kaplayanları.

Kan da yıkayabilir – biz böyleyiz.
Yeni bir halkız, yeni türden insanlar.
Sözcükleri başka türlü söylüyoruz, başımıza
başka türlü yapıyor saçlarımız.
Tanrı değil bizleri yaratan, us bile değil
oysa kömür, demir ve petrol
yani varolan gerçek olan madde
bu acımasız toplumun
kalıplarına savrukça dökerek
sıcak sıcak ve şiddetle
yapalım diye yılmadan üstümüze düşeni
insanlık için bu evrensel toprakta.

Papazlar, askerler, burjuvalardan sonra
biz olduk bağıllıkla
kulak verenler yasalara
bunun için işte
yarattığı her şey insanın
uğulduyor viyolonsel gibi içimizde.

O kadar çok ki, yok edilemeyecekleri kıyan,
oluştüğundan bu yana güneş sistemi
görülmemiş şimdiye dek
böylesi, oysa geçmiş uzundur:
Sürdürdü kıyımını yuvalarımızda
açlık, silah, yobazlıklar ve kolera.

Zaferi elde edecek olanlar
hor görülmedi hiçbir zaman
bizi gördüğünüz kadar sizin
bu yıldızlar altında:
Bakışlarımızı eğdik yere. Açıldı
topraktaki giz.

İşte bakın, şu pahalı hayvana
başkaldırır olmuş makine!
Ayağa fırladığı zaman o
çatırdıyor kırılğan köyler
buz tutan su birikintileri gibi,
dökülüyor sıvaları kentlerin
ve gök gümbürdüyor.

Kim yatıştırabilir onu? –derebeyi mi acaba?–
Ya da yırtıcı köpeğini çobanın?
Onun çocukluğu bizim çocukluğumuz. Bizimle
birlikte büyüdü makine.
Uysal hayvandır o. İşte, söz geçirin bakalım ona!
Biziz bilen onun adını.

Ve artık görüyoruz ki, çok geçmeden,
dize geleceksiniz hepiniz
ve dua edeceksiniz ona,
malınızdır sizin olsa olsa.
Ama kim yemek veriyorsa ancak
ona yaltaklanır o.

İşte burdayız, kuşkulu ve birlikte,
biz maddenin çocukları.
Yükseltin yüreğimizi, kim yükseltirse
onun olacak yüreğimiz.
Bizimle dolu olan ancak
bu kadar güçlü olabilir...

Kaldırın yürekleri, fabrikalardan yukarı!
Güneşin dumanlara boğulduğunu görenler
ve duyanlar nabzını maden ocaklarının
görür ve duyar ancak
böyle is bağlamış, büyük bir yüreği.

Yukarı, yukarı!.. Bu bölünmüş dünya çerçevesinde
bizim soluğumuzla çit
ağlıyor başı dönüyor ve yalpalıyor
fırtınanın kol gezmesi gibi.
Çite üfleyelim! Yürekler yukarı,
yukarısı dumana boğulsun!

Gerçekleşmesine dek
eşsiz yeteneğimiz olan düzenin..
Us onunla kavrayacak
sonu olan sonsuzu,
dışarda üretim güçleri ve
içerde içgüdülerini..

Tıslıyor kentin kıyısında bu türkü
ozan, akrabası bu yakanın,
bakıyor, durup bakıyor, nasıl sürekli yağdığına
şişman, yumuşak kurum tanelerinin
ve guano gibi yığıldığına
katı ve kalın.

Ozan – tangırdıyor dudaklarında sözcükler
ama o (mühendisi
bu dünyadaki tansıkların)
görüyor bilinçli geleceği
ve kurgulayacak kendi içerisinde, sizin
kuracağınız gibi ilerde uyumu.

ŞİİR SANATI

Ozanım ben – nedir ne değildir
neden ilgileneyim şiirin kendisiyle?
Gece ırmağında yüzen yıldız
hoş kaçar mı göğe tırmanmak istese.

Zaman süzülüp gidiyor usulca,
bağlı değilim masalların sütüne,
benim yudumladığım gerçek dünya,
gök köpükleniyor üstünde.

Pınar güzeldir – içine girmek de öyle!
Dinginlikle titreşim kucaklaşır
ve akıllı kıvrak bir söyleşi
köpüklerin arasından fışkırır.

Başka ozanlar – bana ne onlardan?
Batırsınlar burunlarını pisliğe,
göstersizler esrik coşkularını
uyduruk imgelerle ve içkiyle.

Gittiğim yer meyhane değil benim,
usa giderim, hatta daha da ileri!
Özgür bir usun sahibiyim
budala bir hizmete adayamam kendimi.

Yiyebilmek, içebilmek, sevişebilmek, uyuyabilmek!
Alacaksan evreni ölçü al kendine!
Bana göre değil sızlanıp hizmet etmek
elden ayaktan düşüren alçak güçlere.

Pazarlık yok – mutlu olmalıyım!
Onurumu kolayca kırarlar yoksa
ve yüzüme ateş basar, kızarıyorum,
bakanlar anlar kırıldığını kolayca.

Açtım dâvacı ağzımı, örtmem bir daha.
Duyun yakındığımı Sağduyu.
Gözü üzerimde çağın, hazır yardıma:
Köylünün kafası benimle dolu;

beni seziyor işçinin bedeni
iki ağır devinim arasında;
benim şu kılıksız gencin beklediği
akşamları sinema kapısında.

Toplanıp da soyguncu takımı
nerde ardına düşse şiirlerimin,
davranır kardeş tanklar, uyaklarımı
gümbürtüyle ortalığa saçmak için.

Diyorum ki büyümedi insan daha.
Öyle sanıyor ama, bilmiyor haddini.
Göz önünde bulundursun hiç olmazsa
iki büyüğü onu: Us ve sevgi!

BİR İSPANYOL ÇİFTÇİSİNE YAZIT

Askere aldı beni Franko, acımasız bir er yaptı,
kaçmadım, çünkü korktum kurşuna dizer diye.
Korktum – o yüzden savaştım hak ve özgürlüğe karşı
İrun surlarında. Ve böyle de buldu ölüm beni.

THOMAS MANN'İ SELÂMLAMA

Bir çocuk gibi tıpkı, dinlenmek üzere
rahat döşegine çekildiğinde
"Yanımda kal, anlat" diyen –
(gece çökmeyecektir üzerine bu yüzden)
kaygılarla çarparken küçücük yüreği
bilmeden kendisi bile belki
masalı mı istiyor, senin kalmanı mı yoksa:
"Aramıza otur ve anlat" diyoruz biz de sana.
Anlat, her zamanki gibi, bilsek bile,
anlat ki burdasın bizimle birlikte
insana özgü dertleri olan hepimiz
seninle birlikteyiz.

Bilirsin, yalan söylemez hiçbir zaman ozanlar:
Doğruyu da söyle, yalnız gerçekliği değil,
söyle beynimizi aydınlatan ışığı,
birlikte olmazsak karanlıkta kalacağımızı.
Hans Castrop nasıl gördüyse Madam Chauchat'nın
içini
biz de öyle görelim bu akşam kendi içimizi.
Süngerli sözlerinden geçmiyor gürültü –
söyle iyi olan nedir, nedir kötü,
yastan özleme yükselterek yüreklerimizi.
Daha yeni verdik toprağa Kosztolanyi'yi,
onu kemiren kanser gibi, insanlığı da
zulmü kemiriyor canavar devletlerin, ve daha
neler gelecek başımıza, soruyoruz korkarak,
yeni ülkülerin kurtları nerden üstümüze salınacak,
yeni bir ağı kaynatılıyor mu sızsın diye aramıza –
ne zamana dek yer bulacaksın acaba konuşmaya?..

Yeter ki yorulmayalım sen konuşurken, önemlisi bu,
erkekler unutmasınlar erkek olduğunu
kadınlarsa kadın – özgür ve sevimli
ve insan olduğunu unutmasın kimse, çünkü azalıyor
böyleleri.

Buyur otur. Başla bir güzel anlatmaya.
Dinliyoruz, sevinenler de olacak aramızda
yalnızca görmekle bugün burada seni
bir Avrupalıyı, beyazların arasındaki.

SEVGİLİM NE ZAMAN SOKAKTAN GEÇSE

Sevgilim ne zaman sokaktan geçse
serçeler barıştı güvercinlerle.

İncelikle basar basmaz kaldırıma
güzel ayak bileği ısıldadı usulca.

Efil efil titreşince omuzu
baktırdı arkasından bir çocuğu.

Yürüdü salınarak – lambalar yanmaya
ve bakmaya başladılar hayranlıkla.

Ve güldü hepsi, umurlarında değildi
o benim doldurmuşsa yüreğimi.

Kollarımda salladığımı titizlikle
korktum elimden alacaklar diye!

Ama onların bu keyifli halleri
yok etti içimdeki kıskanç çiçeği.

Ve sevgilim yürümeyi neşeyle sürdürdü,
ardında incecik bir yel kıvrılıp büküldü!

FLORA

1

Hekzameterler

Çöküyor yumuşayan kar, çinko oluklardan damlıyor
artık,
kendinden geçiyor kirli öbeklerdeki buz ve yok
oluyor,
patlıyor su birikintisindeki kabarcıklar, köpük köpük
akıyor kanala doğru şırıldayarak.
Uçuşan hafif bir neşeyle titreşiyor gökkubbe,
ve gömleğini çıkarıp atıyor kızaran mutlu istek
tanyerine.

Bak seni ne kadar seviyorum Flora, korkarak ve
kurtularak korkudan!
Yası çözdün yüreğimden, çözer gibi yaradan bir
sargıyı
bu konuşkan güzel eriyište – yeniden doğuyorum
sanki.
Akıntısı sesleniyor evrensel adının, kırılğan bir
incelikle dolu günışığı
ve düşündükçe sensiz yaşadığımı şimdiye dek,
ürperiyorum bu nasıl oldu diye.

2

Gizler

Seslendikçe gizler, nöbet tutuyorum
tıpkı masallardaki gibi,
giydirdin bana tepeden tırnağa
ağır bir bağlılık giysisi.

Esinti sesleniyor, su sesleniyor,
duyduğun zaman al basacak yüzüne.
Göz sesleniyor, yürek sesleniyor
ikisi de seni istemekte.

Ben de yazıyorum türkümü:
Değil mi ki tutkunum sana,
sen de kolay kılmalısın
bu ağır bağlılığı bana.

Artık iki milyar

Artık iki milyar insan başlıyor beni
sadık hayvanları olayım diye.
Ama güzel iyilik ve uysal duygu
taşınıyor onların dünyasından güneye.
Cam tüpe nasıl bakarsa bir doktor
onların dünyasını tutamıyorum öyle ışışa,
düşecek kolum kanadım, bırakacağım kendimi
yardım etmezse bana sevgi.

Gereklişin sen bana, nasıl gereklişse
köylüye toprak, ılık yağmur ve temiz güneş.
Gereklişin, açılsın diye yaprakları
yeşil nasıl gereklişse bitkiye.
Gereklişin, daha doğmadığı için acılarından
geleceđimiz
direnerek ve eli kolu bağlı kalarak titreřen
Çalışkan kalabalıklara iř, ekmek, özgürlük
ve iyi sözler nasıl gereklişse.

Gerekliyin bana Flora, köylere elektrik
köylere ev, okul, çeşme gibi;
çocuklara oyun, bakım
işçilere insan olma bilinci gibi.
Örnek gibi, erdem gibi yoksula,
gerektiği gibi parlak bir usun
toplumumuza, bu karmakarışık dokuya
bulması için kendi yönünü.

4

İstek

İstekli olsaydım bir sevdalı gibi
ve barışsaydı bu savaşçı aile
arardım söz dinleyen
bir yürekle
bengisuyu.

Ağırlaşıyorum artık, hoşça kal demesine karşın
yeşile kestiği sıra kızılılıkta genç dalın –
mutludur ruhum... Kovmak isterdim
bu tuhaf şeyi
bengisuyu.

Söyleşebilirdi konuşkan bilimler –
Kendini tanıyan herkes desteklerdi beni:
Hiç değilse arayayım istediğimi,
olmasa bile,
bengisuyu.

5

Tartılmalısın!

Düşsel bir ev değil bomboş bir arsada,
donanıp güzelleşiyor artık ruhum,
gölgelerle dolup taşarak kadınlar arasında
sonunda Flora'yı buldum.

Çiy taneleridir o, kırları kaplayan,
kuşku dolu yaşamda güvenilir olan,
çıgnıyor yılanlarımı ayaklarıyla,
gülümsedikçe dertlerim arınmakta.

Tadını veriyor o, arı suyun,
ağızından temiz bir tat alıyorsun,
sığınak oluyor ardıma düştüklerinde,
taylar otluyor gözlerinde.

O bir bilge, incelik onunla
karşı duruyor paramparça olmaya,
ondaki us karşı duruyor yokluğa,
konuşuyor sesini yükselterek aşkım.

Tanıdın beni önem verdiğim şeylerden,
cesur kıldın, kurtarıp sorumsuz gözüpeklikten,
sevene kadar beni, çok çektin dertlerden,
gökyüzü oldun bütün dünyamı örten –

Anlatmalı artık seni ve övmeli,
çağlar boyunca beni sev ve değerlerini
göstermek için herkese
her zaman her yerde tartmalılar seni!

ODE

1

Oturuyorum ısıltılı sarp bir kaya yamacında.
Uçuyor hafif yeli
gencecik yazın, tüten sıcaklık gibi
güzel bir akşam yemeğinden.
Alıştırıyorum sessizliğe yüreğimi.
Zor değil bu o kadar da –
Toplanıyor uzaklara karışıp gidenler,
öne düşüyor baş, ve el
sarkıyor aşağıya.

Seyrediyorum yelesini dağların –
Her yaprak senin alnının
ışığını yansıtıyor.
Kimse yok yolda, hiç kimse
görüyorum ürperdiğini
senin etekliğinin esintiyle.
Ve kırılğan yapraklar altında
görüyorum saçlarının öne sarktığını
yumuşak göğüslerinin titreştiğini hafifçe
-Szinva deresi koşup dururken-
görüyorum kaynaştığını işte yeniden
dişlerindeki o güzel gülümsemenin
yuvarlak beyaz çakıllarda.

2

Oh nasıl da seviyorum seni,
çünkü sen dile getirdin
tuzaklar kuran kurnaz yalnızlığı da
en derin kovuklarında yüreğin
ve bütün evreni de.

Çağlayan nasıl ayrılırsa kendi gürültüsünden
sen de benden ayrılıp gidiyorsun sessizce,
oysa ben dorukları arasında yaşamımın
uğulduyorum uzaklara doğru, bağıríyorum
yere göğe yankılar salarak:
"Seviyorum seni, sevgilim benim, üvey anam!"

3

Seni seviyorum, çocuk nasıl severse annesini,
suskun sarnıçlar nasıl severse derinliklerini,
seviyorum, salonların ışığı sevdiği gibi,
sevdiği gibi ruhun alevi, bedeninde dinginliği!
Seviyorum seni, son soluklarını verene dek
yaşamayı nasıl severse ölümlüler.
Düşenleri nasıl kendine çekerse yer
öyle saklıyorum içimde her sözcüğünü, hareketini,
gülümsemeni.

Asit nasıl işlerse madenleri
duygularım bana öyle işledi seni,
ey sevimli yaratık, güzel görüntü
usumda ne varsa sen alıyorsun hepsinin yerini.

Saniyeler akıp gidiyor çınıldayarak,
sessiz oturuyorsun oysa kulağında sen.
Yıldızlar düşüyorlar parlayarak,
oysa sen çekilip gitmiyorsun gözlerimden.
Bir mağara sessizliği gibi tadın
ürperiyor damağında soğuyarak
ve görünüyor bir su bardağı tutan
ince damarlı elin
belirip kaybolarak.

4

Ah nasıl bir maddeden oluşmuşum ki
kesip biçiyor beni, değiştiriyor bakışların?
Nasıl bir ruh, nasıl bir ışık
ve şaşırtıcı görüntüyüm ki gezebiliyorum
engebeli bölgelerini verimli vücudunun
yokluğun sisinden geçerek?

Ve tanrısal söz nasıl girerse insan ruhuna
öyle giriyorum vücudunun gizli bölgelerine ben de!.
Kan damarların gül fidanları gibi
titreşiyorlar durmadan.
Taşıyorlar evrensel elektriği, açsın diye
yanaklarında sevda
ve olgunlaşsın diye kutsal yemişi dölyatağının.
İşliyor incecik kökler
duyarlı toprağını karnının
ipliklerini düğümleyip çözerek,
bir nakış gibi –
işliyor ki toplansın büyük ordusu nemli hücrelerin
ve güzel fundalığı akciğerinin
fısıldasın kendi onurunu!

Sevinçle geçiyor içinden evrensel madde
tünellerinden barsakların
ve zengin bir yaşam kazanıyor tortu
sıcak kuyularında çalışan böbreklerin!
Yükseliyor dalgalı tepeler
takımyıldızlar titreşiyor içinde
göller dalgalanıp duruluyor, işliyor fabrikalar,
milyonlarca yaratık kıvıl kıvıl
böcekler
su bitkileri,
acımasızlık ve iyilik;
güneş de ısıyor, üzgün ve yarıkaranlık kuzey
şafağı da –
dolaşüyor içinde senin
kendi bilincine varmayan evrensellik.

5

Kan pıhtıları gibi
düşüyor senin önüne
bu sözler.

Kekeliyor yaşam,
düzgün konuşan yalnız yasalardır.
Beni her gün yeniden doğuran
çalışkan organlarım hazır
suskunlaşmaya artık.

Ama o zamana dek bağıırıyor hepsi de –
iki milyar insan içinden
seçildin sen,
sen biriciksin, sen yumuşak
beşiksin, güçlü gömüt, canlı yatak,
al beni içine!...

(Sabah göğü ne kadar yüksek!
Ordular ışıldıyor madenlerinde.
Kamaştırıyor gözlerimi parlaklık.
Yitip gidiyorum sanki,
duyarak tren gibi tıkırdadığını yüreğimin
ve çarptığını.)

Ek Türkü

(Tren alıp götürüyor beni, senin ardından,
kimbilir belki bugün buluşuruz seninle,
soğuyacak belki de bu alevli yanaklar,
fısıldayarak sesleneceksin belki de:

Ilık su açık, istersen yıkan!
İşte havlu, alıp da kurulan!
Et pişiyor, açlığını gider!
Senin yatağındır benim yattığım yer!)

MART

I

Çiseliyor ılık, dumansı bir yağmur,
yeni yeni başak vermeye başlıyor buğday.
Bacalara taşınıyor leylekler, yenik kış ise
buzlu doruklara.
Patladı yeşil bombalarıyla
neşeli zorbalığı ilkyazın.
Alıyorum marangozun önünde
bir umut esintisi, taze çam kokusu.

Gazetelerin yazdığı ne? Yağmalıyor İspanya'da
ve yakıp yıkıyor çeteler;
tarlalarından kovuyor köylüleri
Çin'de budala bir general.
Gözdağı veriyor bir ordu
kana buluyor tertemiz kumaşları.
İşkence yapılıyor yoksullara.
Palavra sıkıyor savaş kışkırtıcıları.

Mutluyum: Ruhum bir çocuk;
Flora seviyor beni. Ve işte, çıplak
güzel aşkımıza karşı tanklarla
silâhlarla harekete geçiyor alçakça
en aşağılık takımı insanların. Korkutuyor
beni bu süprüntüdeki saldırgan iştah.
Ve avuntuyu ikimizde buluyorum ancak,
yaşayabilme gücünü.

II

Erkek olsun kadın olsun satıyor kendini,
erişemiyorum ben onların yüreklerine.
Abartılmış olsa da kötülükleri
korkuyorum yaşamı yitirmekten.
Neyim var ki ondan başka.
Bunu da hesaba katıyor her şeyi düşünen bir us.
Sogusa bile şu gücenmiş yeryüzü
alevli kalacak Flora'yla benim aşkım.

Güzel, akıllı kızı yaratacağız
zeki, gözüpek oğlu çünkü biz,
bizden bir parça yaşayacak onlarda
nasıl saklıysa Samanyolu'nda
bir parçası güneş ışığının –
ve güneş karardığı zaman, soyumuz
uçacak bir araçla, konuşa söyleşe, umut dolu,
işlenebilir yeni yıldızlara doğru.

İÇİNDEKİLER

Attila József Üstüne Birkaç Söz, <i>Kemal Özer</i>	9
Yıllara Göre Attila József'in Yaşamı	19
Attila József'in Kaleminden Kendi Yaşamöyküsü	25
Attila József'in Yaşamöyküsü ve Şiiri, <i>Miklos Szabolcsi</i> ..	31
Attila József'in Ozan Nitelikleri, <i>Andras Fodor</i>	47
Attila József'in Şiirlerinin Fransızca Basımına Önsöz, <i>Eugene Guillevic</i>	55

TEMİZ YÜREKLE (Seçme Şiirler)

Önsöz	61
Attila József	62
Anacık	63
Annem	64
Duman	66
Temiz Yürekle	67
Yoksul İnsanın Baladı	68
Bağırın Ben Değilim	69
Kazıkla Geldin	70
Bunca Dert Arasında	72
Biliyorsun Bağış Yok	73
İşte Buldum Yurdumu	75
Yorgun İnsan	77
Tuna Kıyısında	78
Açlık	82
Parababalarının Kârı Üzerine	83

Baltacı	85
Kalabalık	86
Hava İstiyorum	89
Kentin Kıyısında	93
Şiir Sanatı	99
Bir İspanyol Çiftçisine Yazıt	102
Thomas Mann'ı Selamlama	103
Sevgilim Ne Zaman Sokaktan Geçse	106
Flora	108
Ode	114
Mart	123

Attila József Macaristan'ın ünlü toplumcu gerçekçi şairi. 11 Nisan 1905'te Budapeşte'de doğdu. Annesi hizmetçiydi. 3 yaşındayken babası evi terk etti. Anne üç çocukla yalnız kaldı; çocuklarını temizlikçilik ve çamaşırcılık yaparak geçindirmeye çalıştı. Attila József bir köylü aileye evlatlık verildi. Yoksulluk hayat boyu yakasını bırakmadı. 1919 Macar Komünü ve arkasından gelen terör belleğinde silinmez izler bıraktı. Aynı sıralarda annesi öldü. Okul yaşamı ise kesintiye uğradı, birkaç kez bırakıp sonra yeniden başladı. Yaşadığı dönem gibi hayatı da çelişkili, fırtınalı oldu. Çeşitli işlerde çalıştı, dergiler yönetti, Viyana ve Paris'te bulundu. Paris'te iken Marksist literatürü inceledi. 1930'da o sıralarda gizli örgütlenmek zorunda kalan Komünist Partisi'ne girdi. Partiye çelişkiye düştü. Özel hayatında da düş kırıklıkları yaşadı. Birkaç kez şizofreni tedavisi gördü, hastalık sık sık tekrarladı. 3 Aralık 1937'de kendini bir trenin altına atarak hayatına son verdi. On yedi yaşındayken ilk şiir kitabı yayınlandı. "Temiz Yürekle" şiiri şaire büyük ün kazandırdı. Şiirlerinde toplumsal sorunları, yanı sıra bireysel çelişkileri başarıyla sergiledi. Macar şiiri üzerindeki etkisi günümüze kadar belirleyici olmuştur.

"Attila József'in şiirinde ilk bakışta çarpan, içtenliği, hatta kabalığı, doğrudan tavrıdır. Aynı zamanda kesinliği. Ve gerçek tonu. Sanki o zorlu yaşantısının dışındaymış gibi imgelerinin nasıl patladıkları hemen fark edilir: Ülkesi tarafından belirlenmiş sefil, göçebe, militan deneyinden çıkmıştır bu imgeler. Ama, her şeyi, kişisel yenilginin mutsuzluk karşısında bir **zafere** dönüştüğü o yüceliğe çıkartma, övme yeteneği vardır onda.

Hep işaret eder ve önceden benimsenmiş **ilkeler** adına olmaktan çok, **şiirde** ulaştığı o yücelik adına işaret eder. Aynı zamanda da söyler söyleyeceğini."

Eugene Guillevic

E V R E N S E L
B A S I M
Y A Y I N

ISBN 975-6525-97-5

9 799756 525974